

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Julia Haukipuro ja Hanna-Riikka Mattila

JÄLKIHUOLTO – TUKEA ITSENÄISTYMISEEN

Nuorten ja asiantuntijoiden näkemyksiä
lastensuojelun jälkihuollosta Vaasassa

Sosiaali- ja terveysala

2020

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Julia Haukipuro, Hanna-Riikka Mattila
Opinnäytetyön nimi	Jälkihuolto - tukea itsenäistymiseen, nuorten ja asiantuntijoiden näkemyksiä lastensuojelun jälkihuollosta Vaasassa
Vuosi	2020
Kieli	suomi
Sivumäärä	71 + 7 liitettä
Ohjaaja	Heidi Blom

Uusi laki lastensuojelun jälkihuollosta astui voimaan tammikuussa 2020. Lain mukaan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään nuoren täyttyessä 25 vuotta, aiemman 21 ikävuoden sijaan. Uuden lastensuojelulain myötä Vaasan kaupungilla on ollut tarve kehittää jälkihuoltoa nuorten tarpeita vastaavaksi. Päättökäytännönä opinnäytetyössä oli selvittää nuorten ja asiantuntijoiden näkemyksiä Vaasan kaupungin lastensuojelun jälkihuollosta, ja koota nuorten toiveiden sekä asiantuntijoiden näkemysten perusteella kehitysideoita lastensuojelun jälkihuollon kehittämistyöhön. Yhtenä tutkimuksen tavoitteena oli saada aikaan yleistä keskustelua nuorten syrjäytymiskehityksestä.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään lastensuojelua, nuoruutta, osallisuutta ja syrjäytymistä. Tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Nuorten sekä asiantuntijoiden mielipiteitä selvitettiin kyselylomakkeiden avulla. Tutkimuksessa nuoret jaoteltiin kahteen ryhmään: sijaishuollossa oleviin nuoriin, ja jälkihuollon päättäneisiin nuoriin.

Tutkimustuloksista selvisi, että sijaishuollossa olevat nuoret toivovat jälkihuollolta eniten taloudellista tukea sekä arjen tukea, erityisesti neuvontaa ja ohjausta asioiden hoitamiseen. Vaasassa jälkihuoltoa tulisi kehittää lisäämällä eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä jälkihuollon saavutettavuutta. Nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä jälkihuollon ikärajan nostamisen sekä jälkihuollon ohjauksen ja tuen, yhteydenpidon ja vertaistoiminnan kautta.

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaaliala

ABSTRACT

Author	Julia Haukipuro, Hanna-Riikka Mattila
Title	After-Care – Supporting Independence in Child Welfare Services - Clients' and Experts' View
Year	2020
Language	Finnish
Pages	71 + 7 Appendices
Name of Supervisor	Heidi Blom

The purpose of this bachelor's thesis was to get clients' and experts' view on after-care in Child Welfare Services in Vaasa. The aim of this study was to find out what the clients in foster care units wish the after-care to offer and collect ideas from the experts and former clients on how to improve the after-care service. A further aim was also to find out how social exclusion can be prevented by after-care. The clients in this research are current and former clients in Vaasa city's foster care units. The experts are social workers in Vaasa city's Social Work and Family Services.

The key concepts in this thesis are child welfare, after-care and independence. The research method is mainly qualitative. The responses were collected by using e-forms with both open-ended and multiple choice questions and a questionnaire with open-ended questions. The results were analyzed with inductive content analysis.

The results show that the clients in foster care units wish to have financial support and counselling from after-care. The after-care in Vaasa city should be improved by making the service more available, supporting the families' participation, concentrating the after-care work in to a team and increasing collaborating with other service providers. According to the experts social exclusion can be prevented by a social worker with support, counselling, and keeping contact with the clients. The results also show that social exclusion can be prevented with longer after-care.

Keywords	Child welfare, after- care, independence
----------	--

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA LÄHTÖKOHDAT	10
	2.1 Yhteistyökumppanin esittely	11
	2.2 Kustaan nuorisokoti ja perhetukikeskus Mäntykoti.....	12
3	LASTENSUOJELU	14
	3.1 Lastensuojelu ja lastensuojelulaki.....	15
	3.2 Avohuolto	16
	3.3 Sijaishuolto	16
	3.4 Jälkihuolto.....	17
	3.5 Laadukas lastensuojelu	19
4	NUORUUS - KOHTI AIKUISUUTTA	22
	4.1 Nuoruuden kehitystehtävät ja itsenäistyminen	22
	4.2 Nuorten syrjäytyminen.....	23
	4.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen jälkihuollossa	23
5	OSALLISTUMINEN JA OSALLISUUS	25
	5.1 Lapsen oikeus osallisuuteen.....	25
	5.2 Osallisuus sijaishuollossa.....	26
	5.3 Osallisuus jälkihuollossa.....	26
	5.4 Nuorten osallistuminen heitä koskevassa päätöksenteossa.....	27
	5.5 Sijaishuollon kokemusasiantuntijaryhmä Vaasassa.....	28
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
	6.1 Tutkimusote	29
	6.2 Tutkimuksen kohde ja rajaaminen	30
	6.3 Aineiston kerääminen	30
	6.4 Aineiston analyysi.....	32
	6.5 Aikaisemmat aihepiirin tutkimukset	33

7	TUTKIMUSTULOKSET	35
7.1	Nuoret	35
7.1.1	Valmiudet itsenäistymiseen	36
7.1.2	Nuorten tietämys jälkihuollosta	36
7.1.3	Nuorten suhtautuminen jälkihuoltoon.....	39
7.1.4	Nuorten ajatukset itsenäistymisestä	41
7.1.5	Nuorten toiveet jälkihuollolta	42
7.1.6	Jälkihuollon päättäneet nuoret.....	44
7.2	Sosiaalityöntekijät.....	46
7.2.1	Jälkihuolto Vaasassa	46
7.2.2	Nuoret jälkihuollon asiakkaina	47
7.2.3	Jälkihuollon ikärajan nostamisen merkitys ja mahdollisuudet....	49
7.2.4	Syrjäytymisen ehkäiseminen.....	50
7.2.5	Jälkihuollon kehittäminen	52
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	55
8.1	Sijaishuollossa olevien nuorten ja asiantuntijoiden näkemykset	55
8.2	Kehittäminen.....	57
8.3	Miten jälkihuollolla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä	58
8.4	Kokemukset jälkihuollosta.....	59
8.5	Keskeisimmät johtopäätökset	60
9	POHDINTA.....	61
9.1	Eettisyys ja luotettavuus	61
9.2	Opinnäytetyöprosessi ja oma oppiminen	63
9.3	Mitä jäimme pohtimaan	67
9.4	Kehitysideat	68
9.5	Jatkotutkimusideat	70
	LÄHTEET	71

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden kaavio	12
Kuvio 2. Nuoren sijaishuollossa opitut arjen taidot	36
Kuvio 3. Henkilöt, joiden kanssa nuori on keskustellut jälkihuollosta	37
Kuvio 4. Jälkihuolto nuorten mukaan	38
Kuvio 5. Nuorten arvio omasta jälkihuollon tarpeesta	39
Kuvio 6. Jälkihuollon hyödyntäminen sijaishuollon päätyttyä	40
Kuvio 7. Nuorten arvio oman jälkihuollon tarpeen kestosta	40
Kuvio 8. Nuorten ajatukset ja tunteet itsenäistymisestä	41
Kuvio 9. Nuorten toiveita jälkihuollon tuesta	43
Kuvio 10. Jälkihuollon kokonaisuus	46
Kuvio 11. Nuoret jälkihuollon asiakkaina	48
Kuvio 12. Ikärajan nostamisen luomat mahdollisuudet	49
Kuvio 13. Jälkihuollon merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä	51
Kuvio 14. Nykyisen jälkihuollon vahvuudet	52
Kuvio 15. Jälkihuollon kehittäminen	53

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje ryhmän A nuorille

LIITE 2. Saatekirje ryhmän B nuorille

LIITE 3. Saatekirje asiantuntijoille

LIITE 4. Kysymykset asiantuntijoille

LIITE 5. Kysely ryhmän A nuorille

LIITE 6. Kysely ryhmän B nuorille

LIITE 7. Jälkihuolto-infograafi nuorille

1 JOHDANTO

Nuori saavuttaa täysi-ikäisyyden 18-vuotiaana. Silloin oikeus sijaishuoltoon päättyy. Moni nuori kokee sijaishuollon päättymisen helpottavana. Itsenäistymiseen liittyy kuitenkin useita haasteita, ja tulevaisuus voi jopa pelottaa. Moni huostaanotettu nuori on elänyt laitosmaisessa ympäristössä, jossa ammattilaisten ympärivuorokautinen apu ja muilta nuorilta saatu tuki ovat käden ulottuvilla. Sijaishuollon päättyessä nuoren tulisi muuttaa omilleen ja huolehtia itsenäisesti arjen asioista. Samaan aikaan nuori käy läpi henkistä kasvua, kuka minä olen? Nuoren itsenäistyminen on kasvamista kohti aikuisuutta, ja moni odottaakin aikuisuuden tuomaa vapautta. Nuorelle voi tulla yllätyksenä, ettei aikuisuus ole vain vapautta, vaan myös vastuuta ja velvollisuuksia.

Lastensuojelun jälkihuolto on osaltaan tukemassa nuorta kohti itsenäistymistä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Vaasan kaupungin lastensuojeluyksiköiden entisten ja nykyisten nuorten avulla, miten Vaasassa tulisi kehittää jälkihuoltoa vastaamaan nuorten tarpeita. Yhteistyökumppanina ovat Vaasan kaupungin lastensuojeluyksiköt Kustaalan nuorisokoti ja perhetukikeskus Mäntykoti. On tärkeää saada nuorten näkemys huomioon, jotta palvelut saadaan käyttäjien tarpeita vastaavaksi. Nuoret ovat oman elämänsä asiantuntijoita.

Jälkihuoltoa saavien nuorten elämässä on ollut muita nuoria enemmän elämänhallintaan vaikuttavia ongelmia, mikä on aiheuttanut palvelujen suurta kysyntää (STM 2019 A, 10). Nuorten syrjäytymisestä on käyty laajaa yhteiskunnallista keskustelua jo pitkään. Syrjäytymisen ehkäisy onkin ollut yhtenä perusteena lastensuojelun jälkihuollon lakiuudistukselle (Eduskunta 2018). Uusi laki lastensuojelun jälkihuollosta astui voimaan tammikuussa 2020. Lain mukaan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään nuoren täyttäessä 25 vuotta, aiemman 21 ikävuoden sijaan (Eduskunta 2018; L13.4.2007/417). Uuden lastensuojelulain myötä Vaasan kaupungilla on tarve kehittää jälkihuoltoa nuorten tarpeita vastaavaksi. Lastensuojelun jälkihuollon laatua on tärkeä käsitellä muun muassa ajankohtaisen lakimuutoksen vuoksi.

Aihe löytyi, kun tutkimuksen tekijät ovat saaneet seurata läheltä nuorten arkea ja itsenäistymistä työskennellessään Kustaan nuorisokodissa. Julkinen keskustelu nuorten syrjäytymisestä, työpaikalla tapahtuva keskustelu nuorten itsenäistymisestä sekä ajankohtainen lakiuudistus lastensuojelun jälkihuollosta olivat omiaan herättämään kiinnostuksen aiheeseen. Yhteistyöehdotus tehdään yhteistyökumppaneille, jotka tarttuivat ehdotukseen välittömästi. Halusimme vastauksia meille heränneisiin kysymyksiin: Mitä nuorille tapahtuu laitoksesta poismuuttamisen jälkeen? Entä miten nuoren itsenäistymistä voisi sujuvoittaa? Harppaus laitoksesta kohti itsenäistä elämää on suuri.

Tutkimus toteutetaan pääosin kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Aineisto kerätään kyselylomakkeilla, jotka lähetetään yhteistyökumppanin entisille ja nykyisille, kriteerit täyttävillä asiakkaille. Tutkimuksen painopiste on sijaishuollossa olevien nuorten vastauksissa, sillä jälkihuollon päättäneiden vastausmäärä jää hyvin vähäiseksi. Tutkimuksessa lähetetään myös avoin kysely sosiaalityöntekijöille, jonka tarkoituksena on saada myös ammattilaisten näkemyksiä aiheeseen. Opin näytetyön teoriaosuudessa käsitellään lastensuojelua ja lastensuojelulakia, nuoruutta, syrjäytymistä sekä osallisuutta ja osallistumista. Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat lastensuojelu, jälkihuolto ja itsenäistyminen.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA LÄHTÖKOHDAT

Työn tarkoituksena on kartoittaa tilaajan toiveesta nuorten näkökulmaa lastensuojelun jälkihuollon kehittämistyössä: millaisia valmiuksia nuorilla on itsenäistymiseen sekä millaista tukea he haluaisivat jälkihuollolta saada. Lisäksi tarkoituksena on saada kokemuksia entisiltä jälkihuollon asiakkailta. Nuorilta toivotaan kehittämisideoita, kritiikkiä ja toiveita jälkihuollosta. Nuorten mielipiteitä selvitetään kyselyn avulla. Tutkimuksessa toteutetaan lisäksi avoin kysely Vaasan kaupungin lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijöille, johon he vastaavat yhteisesti. Kyselyn tarkoituksena on saada tutkimukseen vastapainoksi lastensuojelun ammattilaisten näkemyksiä kaupungin lastensuojelun jälkihuollon tilasta ja kehittämistarpeista sekä lastensuojelulain uudistuksesta.

Tavoitteena on saada nuorten, eli asiakkaiden sekä ammattilaisten ääni kuuluvaksi. Tavoitteena on myös saada tulosten avulla tietoa, jotta Vaasan kaupungin lastensuojelun jälkihuollosta vastaavat voivat kehittää toimintaa hyödyntäen ammattilaisten ja nuorten näkemyksiä, jolloin jälkihuoltotyö on laadukkaampaa ja asiakaslähtöisempää. Tutkimuksella halutaan saada lisäksi aikaan julkista keskustelua nuorten syrjäytymisestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Opinnäytetyön päätutkimusongelmana on kartoittaa näkemyksiä Vaasan kaupungin jälkihuollosta ja antaa vastausten kautta ideoita jälkihuoltotyön kehittämiseen. Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Millaisia valmiuksia sijaishuollossa olevilla nuorilla on itsenäistymiseen ja mitä he toivovat jälkihuollolta?
2. Mikä on sosiaalityöntekijöiden näkemys jälkihuollosta ja miten jälkihuoltoa tulisi kehittää?
3. Miten jälkihuollolla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä?
4. Millaisia kokemuksia nuorilla on jälkihuollosta?

Kyselyn kohderyhmä koostui kahdesta ryhmästä, jotka ovat

- A-ryhmä, johon kuuluvat 16-18-vuotiaat sijaishuollossa olevat nuoret sekä
- B-ryhmä, johon kuuluvat 21 vuotta täyttäneet, viimeisen kolmen vuoden aikana jälkihuollon päättäneet nuoret.

A-ryhmässä ovat Kustaalan nuorisokodin yksiköiden ja perhetukikeskus Mäntykodin 16-18-vuotiaat nuoret. B-ryhmässä ovat Kustaalan nuorisokodin ja perhetukikeskus Mäntykodin entiset nuoret, jotka ovat yli 21-vuotiaita ja päättäneet lastensuojelun jälkihuollon palvelut viimeisen kolmen vuoden aikana.

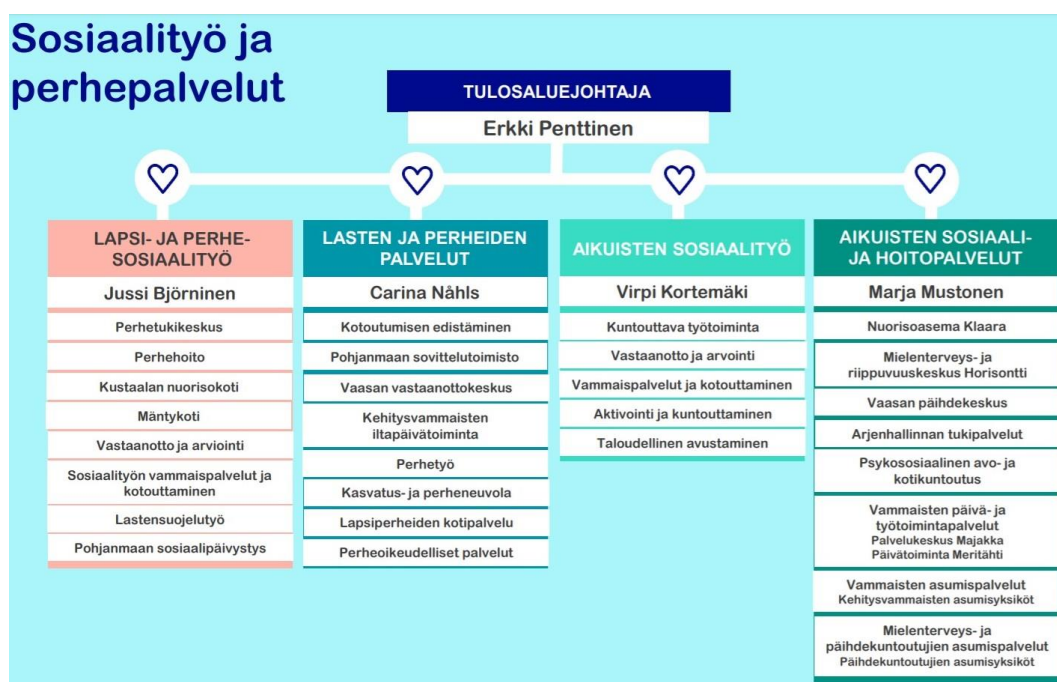
Tutkimuksesta rajataan pois 19-20-vuotiaat nuoret, sillä tutkimuksessa keskitytään jälkihuollon ulkopuolelle kuuluviin nuoriin. Nuoriin, jotka eivät vielä ole jälkihuollon asiakkaita, ja nuoriin, jotka ovat jo vanhan lastensuojelulain mukaan päättäneet jälkihuollon. Tutkimukseen ei oteta mukaan jälkihuollon piirissä olevia nuoria, sillä heillä jälkihuollon prosessi on vielä kesken, joten heidän on vaikeampia arvioida jälkihuoltoa. Tutkimuksen selkeyttämiseksi kohderyhmät halutaan rajata lastensuojelun jälkihuollon aloittamattomiin ja päättäneisiin nuoriin.

2.1 Yhteistyökumppanin esittely

Opinnäytetyön toteutusympäristönä ja yhteistyökumppanina ovat Vaasan kaupungin lastensuojeluyksiköt, Kustaalan nuorisokodin yksiköt Kortteeri, Omakoti, Pyssäkki, sekä Perhetukikeskus Mäntykoti. Kuviossa 1 on esitetty Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosalue, johon Kustaalan nuorisokoti ja Mäntykoti kuuluvat.

Vaasan kaupungin sosiaalityö ja perhepalvelujen tehtävänä on edesauttaa kaupungin asukkaiden toiveiden ja tarpeiden välittymistä elinympäristön ja asuinalueiden suunnittelusta vastaaville sekä tiedottaa etuuksista. Lisäksi niiden tehtävänä on huolehtia asukkaiden tarpeenmukaisesta taloudellisesta avusta sekä sosiaalisesta tuesta fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Sosiaalityön ja perhepalvelui-

den tavoitteena on järjestää palvelut niin, että inhimillinen hätä minimoituu ja asiakkaat saavat avun mahdollisimman pitkälle kotipaikkakunnallaan. Lapsen etu menee aina muun edelle. Kustaalan nuorisokoti ja Mäntykoti ovat osa Vaasan kaupungin lapsi- ja perhesosiaalityön toimikenttää. (Vaasa 2020.) Vaasan kaupungin lastensuojelun jälkihuollossa työskentelee yksi sosiaalityöntekijä sekä kaksi jälkihuollon ohjaajaa. Lisäksi jälkihuoltoa toteuttamassa on myös muita lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä.

Kuvio 1. Vaasan kaupungin sosiaalityön ja perhepalveluiden kaavio (Vaasa 2020)

2.2 Kustaalan nuorisokoti ja perhetukikeskus Mäntykoti

Kustaalan nuorisokoti koostuu kolmesta erillisestä toimintayksiköstä: Kortteerista, Omakodista ja Pysäkistä. Kustaalan yksiköt ovat kodinomaisia yksiköitä, joiden henkilökunnan tehtävänä on tukea ja auttaa nuorta yksilöllisesti, sekä auttaa löytämään omat voimavarat. Selkeät rajat, arjen ennakoitavuus, aito välittäminen ja ymmärrys nuoria kohtaan ovat Kustaalan henkilökunnan toiminnan kulmakiviä. Kustaalaan voidaan sijoittaa 12-18-vuotias nuori avohuollon tukitoimenpiteenä,

kiireellisesti sijoitettuna, tai huostaanotettuna. Sijoitetuilla nuorilla voi olla haasteita koulunkäynnissä, päihteiden käyttöä, mielenterveyden ongelmia, sekä sosiaalisia ongelmia kuten ristiriitoja kotona tai käytöshäiriöitä.

Nuorella on kaksi nimettyä omaohjaajaa, jotka vastaavat nuoren asioista. Omaohjaajat laativat yhdessä nuoren kanssa viikko-ohjelman, jonka tarkoituksena on raa-
mittaa tämän arkea. Omaohjaajien tehtäviin kuuluu myös kiinteänä osana yhteistyö nuoren perheen kanssa. Kustaalassa työskentelee moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu pääasiassa sosionomeja ja lähihoitajia, kussakin yksikössä on myös sairaanhoitaja. Tiivis yhteistyö koulun, sosiaalityöntekijöiden, yhteistyötahojen ja muiden Kustaanalan yksiköiden välillä kuuluu nuorisokodin periaatteisiin.

Kortteerin pihapiirissä on myös kaksi asumisharjoitteluasuntoa, jossa täysi-ikäistävillä nuorilla on mahdollista opetella elämänhallintaan ja itsenäistymiseen tarvittavia taitoja, aikuisten avustuksella. Pysäkki on 5+2 paikkainen sijaishuoltoyksikkö. Vakituksia asukkaita on viisi ja vierihoitopuolella on kaksi kriisipaikkaa. Yksikön päätehtävä on vastaanottaa nuoria, arvioida heidän tilanteensa sekä avuntarve, mahdollisesti myös jatkosijoituspaikka. Pysäkillä sijaitsee myös Kustaanalan koulu, jossa opiskelee muutamia nuoria.

Perhetukikeskus Mäntykoti on seitsemänpaikkainen asumisyksikkö avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetuille tai huostaanotetuille kouluikäisille lapsille. Toiminta perustuu turvalliseen ja ennakoitavaan arkeen, jossa lapsella on tilaa kasvaa ja oppia yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Mäntykodin henkilökunta on motivoitunutta ja ammattitaitoista. Työn tukena käytetään ICDP-Kannustava vuorovaikutus -ohjelmaa johon talon työntekijät ovat kouluttautuneet. Ohjelma on vahvasti kytköksissä lapsen oikeuksien sopimukseen ja korostaa kunnioittavaa kohtaamista lapsia kohtaan. Jokaisella lapsella on kaksi omaohjaajaa, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä kodin ja muiden verkostojen kanssa.

3 LASTENSUOJELU

Tutkimuksen teoreettisena taustana käsitellään lastensuojelua Suomessa ja sitä ohjaavaa lastensuojelulakia. Lastensuojelulaissa on kirjattuna avohuollosta, sijais-
huollosta sekä jälkihuollosta, joita käsitellään tässä osiossa omina kappaleinaan. Omana kappaleenaan käsitellään myös laadukasta lastensuojelua.

Ensisijaisesti vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillaan tai muilla huoltajilla. Yhteiskunnan tehtävänä on tukea vanhempia kasvatuksessa ja huolenpidossa, ja tarjottava perheelle tarpeellista apua riittävän varhain. Tarvittaessa viranomaisella on kuitenkin velvollisuus tukea vanhempia kasvatustehtävässään. Joissain tapauksissa lapsi ja hänen perheensä tulee ohjata lastensuojelun piiriin. Lapsen oikeuksista on säädetty Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. (THL 2019 A.)

Lastensuojelu on parhaimmillaan erilaisten lähtökohtien tasoittamista. Lastensuojelun kivijalka on YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. Sopimus perustuu neljään yleisperiaatteeseen, joita ovat syrjimättömyyden, lapsen hyvän elämän turvaamisen, lapsen osallistumisen ja lapsen edun periaate. (Heinonen 2016, 249-251.) Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Lapsen oikeuksien sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, millaisia oikeuksia lapsilla kuuluu olla heidän taustoistaan riippumatta. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Suomessa tämä yleissopimus tuli voimaan vuonna 1991. Se velvoittaa lain tavoin valtioita, kuntia, viranomaisia, lasten vanhempia ja kaikkia aikuisia. (Lastensuojelu.info 2019 A.)

Yhteiskunnallisilla päätöksillä voi olla suora vaikutus lasten elämään. Esimerkiksi päätökset työelämässä, alkoholipolitiikassa ja liikenneratkaisuissa voivat kaventaa tai tukea lasten mahdollisuutta hyvään elämään. Lastensuojelu voidaan mieltää lasten suojeluksi. Se ei ole ainoastaan lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan kaikkia viranomaisia ja kansalaisia koskeva asia. (THL 2019 A.) Suomessa lastensuojeluun keskeisesti liittyviä lakeja ovat sosiaalihuoltolaki (L30.12.2014/1301) sekä lastensuojelulaki (L13.4.2007/417).

3.1 Lastensuojelu ja lastensuojelulaki

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä erityinen suojelu. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma ja järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijais- ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (L13.4.2007/417.)

Lastensuojelun on tuettava lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Sen tehtävä on tukea lapsen huoltajia ja muita hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun tulee ehkäistä perheen ja lapsen ongelmia ja puuttua varhaisessa vaiheessa havaittuihin ongelmiin. Lapsen etu on ensisijainen lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa. (L13.4.2007/417.)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa tai vähintään kerran vuodessa. Se laaditaan ja tarkistetaan lapsen, huoltajan ja tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. (L13.4.2007/417.) Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa sijaishuollon tarkoituksesta ja tavoitteista, yhteydenpidosta vanhempien tai muiden läheisten kanssa ja miten lapsen perusopetus järjestetään. (L13.4.2007/417.)

Lapsen mielipiteiden ja toiveiden huomioon ottaminen lastensuojeluprosessin aikana on kirjattu lastensuojelulakiin. Lapselle täytyy hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan turvata oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Hänellä tulee olla mahdollisuus esittää mielipiteensä asiaa koskien. Erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin tulee kiinnittää arvioitaessa lastensuojelun tarvetta, lasta koskevaa päätöstä tehtäessä ja toteutettaessa lastensuojelua. (L13.4.2007/417.)

3.2 Avohuolto

Lapsen ja perheen tilanteen vaatiessa ulkopuolista apua, käytetään ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Ne ovat vapaaehtoisia ja perustuvat perheen parissa tehtävään yhteistyöhön. (Lastensuojelu.info 2019 B.) Avohuollon tukitoimien tulee edistää lapsen myönteistä kehitystä ja tukea lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kykyä ja mahdollisuuksia kasvattaa lasta. Avohuollon tukitoimia käytetään ensisijaisesti, jos se on lapsen edun mukaista. Näitä tukitoimia voivat olla muun muassa apu lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen sijoitus lastensuojeluyksikköön, tehostettu perhetyö tai taloudellinen tuki esimerkiksi lapsen harrastuksiin tai koulunkäyntiin. (L13.4.2007/417.)

3.3 Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijoitus voi olla lastensuojelulaitos, koulukoti, ammatillinen perhekoti tai perhehoitopaikka. Lähtökohtana oikean sijaishuoltopaikan valinnassa ovat lapsen yksilölliset tarpeet. (Hämeen-Anttila 2017, 241.) Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimenpiteenä tai jälkihuoltona. Lapsen sijaishuoltoa järjestetään niin kauan kuin tarve vaatii. Sijaishuolto päättyy, kun lapsen on turvallista palata kotiin, eikä hänen kehityksensä tai kasvunsa ole vaarassa. (THL 2020 B.)

Lapsen perustarpeiden lisäksi sijaishuollon on huomioitava lapsen yksilölliset tarpeet. Toiminnan tulee olla lapsilähtöistä ja on tärkeää erotella lapsen omat tarpeet esimerkiksi vanhempien tarpeista. Lapsella on oikeus sijaishuollossa hänelle turvallisiin ja tärkeisiin ihmissuhteisiin. Sijaishuoltopaikan henkilökunnan tehtävänä on edistää lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa. Lapsella on oikeus myös saada tietoa omasta tilanteestaan sekä tavata sosiaalityöntekijäänsä luottamuksellisesti. (THL 2020 B.)

Lapsi voidaan ottaa huostaan, mikäli hänen kasvunsa ja kehityksensä on vaarassa. Lapsen kasvuolosuhteet voivat vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi voi

vaarantaa itse omaa terveyttä ja hyvää kasvua päihteiden käytöllä, käyttäytymisellään tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen. Huostaanoton on oltava aina lapsen edun mukaista ja järjestettävä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät vastaa lapsen tarpeita. (L13.4.2007/417; THL 2020.) Huostaanotto on pitkä prosessi, joka tehdään yleensä yhdessä perheen kanssa. Huostaanotto tapahtuu suurimaksi osaksi yhteisymmärryksessä sekä lapsen että perheen kanssa. (Lastensuojelu.info 2020.)

3.4 Jälkihuolto

Jälkihuolto on sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen tarjottavaa kokonaisvaltaista, nuorelle vapaaehtoista tukea. Nuori tarvitsee sijaishuollosta itsenäistyessään yhä paljon tukea. Riittävän tuen varmistaminen siirtymätilanteissa on erityisen tärkeää. Jälkihuolto on hyvin toteutettuna vaikuttavan lastensuojelun ja sijaishuollon keskeinen edellytys. Se on tukemassa lapsen kotiutumista sijaishuollosta, ja auttaa aikuistuvaa nuorta saamaan tarvittavia valmiuksia itsenäisen elämän aloittamiselle. Jälkihuollon palveluja ovat muun muassa nuorelle annettava henkilökohtainen neuvonta arjen asioissa, taloudellinen tuki esimerkiksi koulutukseen sekä työllistymisen tukeminen. (THL 2019 B.)

Myös jälkihuollossa olevalle nuorelle laaditaan lastensuojelulain (L13.4.2007/417) mukainen asiakassuunnitelma. Jälkihuolto järjestetään vastaamaan lapsen tai nuoren tarpeita vastaaviksi yhdessä viranomaisen ja asiakkaan kanssa. Nuoren jälkihuollosta vastaa sijaishuollosta vastuussa oleva kunta, harkinnanvaraisesta jälkihuollosta vastaa se kunta, jossa päätös jälkihuollosta on tehty. Lapsen tai nuoren muuttaessa jälkihuollon aikana toiseen kuntaan, uusi kotikunta on velvollinen järjestämään tarvittavat tukitoimet ja palvelut yhteistyössä jälkihuoltovelvollisen kunnan kanssa. Jälkihuoltovelvoitteeseen kuuluu myös lapsen vanhempien tai muiden hänen kasvatuksestaan vastaavien tukeminen erityisesti sijaishuollon juuri päättyttyä esimerkiksi avohuollon tukitoimien tai taloudellisen tuen muodossa. (THL 2020.)

Kodin ulkopuolelle sijoitetulle nuorelle varataan hänen itsenäistymistään varten kuukausittain summa rahaa itsenäistymisvaroiksi. Määrä kattaa vähintään 40 prosenttia nuoren tuloista, korvauksista tai saamisista, lukuun ottamatta lapsilisää. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin tukee tarvittaessa itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat annetaan jälkihuollon päättyessä itsenäistymisen tukemiseen viimeistään nuoren täyttäessään 25 vuotta. (L13.4.2007/417.)

Lapsella ja nuorella on oikeus jälkihuoltoon sijaishuollon päättymisen jälkeen. Myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen nuorella on oikeus jälkihuoltoon, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut ainoastaan lapseen, ei hänen perheeseensä. Jälkihuoltoon voi olla oikeutettu myös muu kuin lastensuojelun asiakkaana ollut nuori. Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään viiden vuoden kuluttua lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä. Velvollisuus järjestää jälkihuoltoa päättyy kuitenkin aina viimeistään nuoren täyttäessä 25 vuotta. Kun jälkihuolto päättyy, sosiaalityöntekijä laatii yhdessä nuoren kanssa suunnitelman, johon kirjataan palvelut ja tukitoimet, jotka ovat nuoren jälkihuollon päättymisen jälkeen hänen käytettävissään. (L13.4.2007/417.)

Uusi laki lastensuojelun jälkihuollon ikärajan nousemisesta astui voimaan tammi-kuussa 2020. Aiemmin kunnan velvollisuus järjestää jälkihuoltoa päättyi viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta (Eduskunta 2018). Muutosta sovelletaan niihin lapsiin ja nuoriin, jotka ovat oikeutettuja jälkihuoltoon 1.1.2020. Vaikka nuorella ei ole subjektiivista oikeutta jälkihuoltoon, voi kunta jatkossakin tarjota jälkihuollon tukea nuorelle. (STM 2019 B.)

Jo vuonna 2013 asiantuntijat tekivät toimenpidesuosituksen jälkihuollon ikärajan nostamisesta 25 ikävuoteen ja vaativat sen käyttöönottoa. Myös lastensuojelujärjestöt kannattivat ikärajan nostamista. Nuoret ja käytännön työntekijät olivat myös nostaneet esiin monissa eri yhteyksissä kannattavansa jälkihuollon ikärajan nostamista. (Lastensuojelun keskusliitto 2018.) Myös sosiaalialan ammattijärjestö Ta-

lentian mukaan nuorten syrjäytymisriskin katsotaan kasvavan jälkihuollon päättyessä liian aikaisin (Tasala 2019). Nuoren kokonaisvaltaisella ja koordinoitulla tuella jälkihuollon kahtena ensimmäisenä vuotena, siihen asti, kun nuori täyttää 25 vuotta on osoitettu olevan merkittäviä säästöjä (STM 2019 A, 12).

3.5 Laadukas lastensuojelu

Lastensuojelulain (L13.4.2007/417) mukaan lastensuojelun tulee olla laadultaan sellaista, että se tarjoaa tuen tarpeessa oleville lapsille ja heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun. Lisäksi lastensuojeluun on laadittu suosituksiin perustuvia ohjeistuksia. Ensimmäiset lastensuojelun laatusuositukset on laadittu alun perin vuonna 2014 STM:n ja Suomen Kuntaliiton yhteistyöllä. Laatusuositus on tehty ohjaamaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön järjestämistä ja tekemistä. Päivitetyt laatusuositukset julkaistiin vuonna 2019 keskeisinä lisäyksinään sijaishuollon laatukriteerit ja valvonta. (Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019, 5.)

Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan kaikkien sijaishuoltoa järjestävien, hankivien, tuottavien ja valvovien on otettava huomioon sijaishuollon laatukriteerit. Sijaishuollon laatukriteerien perusta on osittain perus- ja ihmisoikeussäädöksissä sekä kansallisessa lainsäädännössä, osittain tutkimustietoon perustuvissa suosituksissa. Kriteerien määrittelyä on ohjannut lapsen näkökulma siitä, mitä laadukas sijaishuolto on. (THL 2020 D.)

Sijaishuollon laatukriteereissä on kirjattuna sijaishuoltopaikasta pois siirtymisestä ja sijaishuollon päättymisestä. Sen mukaan lapsen tulee tuntea, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa perheen jälleenyhdistämistilanteissa, jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä sekä toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyessä. Itsenäistyvän nuoren tulisi myös saada tarvitsemansa palvelut ja tuen jälkihuollossa. (THL 2020 D.)

Laatukriteereitä, jotka liittyvät lapsen arkeen sijaishuoltopaikassa, ovat muun muassa lapsen mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, sijaishuoltopaikan arkea sekä

omaa asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon. Lisäksi lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tulee tukea. Lapsen tulee kokea, että hänen läheisiään kunnioitetaan ja arvostetaan. Lapsen tulee tietää oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista. Sijaishuoltopaikassa tulee kunnioittaa lapsen itsemääräämisoikeutta. (THL 2020 D.)

Jälkihuollon piirissä oli 7500 lasta ja nuorta vuonna 2018. Noin 80 % heistä on yli 18-vuotiaita. Lastensuojelun tehtävänä on tasoittaa eroja muihin lapsiin ja nuoriin. Nykyään vanhemmat tukevat eri tavoin nuoria pitkälle aikuisuuteen. Monella lastensuojelun asiakkaana olevalla nuorella näin ei ole. Siksi he tarvitsevat jälkihuoltolta tukea. Lastensuojelun asiakkaana olevilla nuorilla on jo erityinen riski syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen. Onnistunut jälkihuolto onkin toimivan lastensuojelun mittari. (Kääriälä, Manninen 2020.) Jälkihuoltoa tutkittaessa on selvinnyt, että 40 prosentilla sen piirissä olevista nuorista on mielenterveysdiagnoosi. Nämä nuoret ovat väliinputoajia nuorten ja aikuisten peruspalveluissa. (Tasala 2019.) Hyvin toteutettu jälkihuolto voisi toimia linkkinä lastensuojelusta siirtymisen aikuissosiaalityöhön.

”Mikäli kodin ulkopuolisesta sijoituksesta itsenäistyvää nuorta ei kyetä tukemaan riittävästi, valuvat lastensuojelun kautta tarjotut mittavat panostukset lapsuusajan turvallisuuteen ja tasapainoiseen kasvuun pahimmillaan tyystin hukkaan. Jälkihuoltoon kannattaa siis panostaa.” (Kääriälä & Manninen 2020)

Jälkihuolto vaatii kehittämistä, sillä se ei ole valtakunnallisesti tasalaatuista ja toteutus riippuu nuoren kotikunnasta (STM 2019 A, 11). Tasalan (2019) mukaan laadunvaihteluihin vaikuttavat kunkin kunnan käytettävissä olevat resurssit, mutta korostaa kuntien on velvollisuutta järjestää jälkihuoltoa ja tiedottaa siitä nuorille aktiivisesti. Myös Lastensuojelun Keskusliitto (2018) nostaa lausunnossaan esiin laadun merkityksen. Lastensuojelulaki ei määrittele jälkihuollon järjestämistä tarkasti, mikä on johtanut jälkihuollon sattumanvaraisuuteen ja suuriin laadunvaihteluihin.

Laadukkaasti toteutetulla jälkihuollolla voidaan saada mittavat säästöt. Monelta jälkihuollossa olevalta nuorelta on jäänyt peruskoulu kesken. Arvioiden mukaan ilman toisen asteen tutkintoa jääneestä henkilöstä aiheutuu noin 300 000 euron kulut yhteiskunnalle. Koulutus suojaa nuoria sosiaalisilta ja terveydellisiltä ongelmilta.

Nuoren itsenäistymistä edistää oma asunto. Kokonaisvaltaisella ja yksilöllisesti suunnitellulla jälkihuollolla on tuotettu merkittävät säästöt. Jälkihuollon yksi tavoitteista on kaikkien asiakkaiden toisen asteen opintojen suorittaminen ikärajan noustessa. Jälkihuollon perusperiaatteet ovat kuitenkin yksinkertaiset. Jokaisella nuorella pitää olla koti, päivittäin mielekästä tekemistä, turvallinen aikuinen ja peruskoulu käytynä. (Tasala 2019.)

4 NUORUUS - KOHTI AIKUISUUTTA

Nuoruus on siirtymäaikaa lapsuudesta kohti aikuisuutta. Nuoruuteen kuuluu fyysiset muutokset kasvussa, ajattelun kehittymisessä ja sosiaalisissa rakenteissa. Nuoruudessa tehty valinnat kuten ystäväpiiri, harrastukset ja koulutusvalinnat luovat pohjaa aikuiselämälle. Uusien tutkimusten mukaan nuoruuden kehitys on jatkuvaa ja asteittaista, eikä se pidä yleensä sisällään erityistä kriisiä toisin kuin aiemmin on kuvattu. Nuoruus ajanjaksona on sidoksissa yhteiskunnan ja kulttuurin muutokseen. Kun aiemmin nuoruuden ajateltiin kestävän vain muutamia vuosia, nykyään nuoruuden ajanjakso voi kestää jopa pari vuosikymmentä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014.) Talouden ja koulutusjärjestelmien kehittyminen on mahdollistanut nuoruusiän pitkittymisen (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 30-31).

Nuoruus määritelmänä on haastava, sillä eri tahot määrittelevät nuoruusiän eri perusteilla. Nuoruuteen liittyy myös kulttuurisidonnaisia käsitteitä. YK:n mukaan nuoria ovat 15-24-vuotiaat, vastaavasti Suomen nuorisolaki määrittää nuoreksi alle 29-vuotiaat (UN 2020; L21.12.2016/1285). Sosiaalihuoltolaki taas määrittelee nuoren 18-24-vuotiaaksi (L30.12.2014/1301). Tässä tutkimuksessa käytetään nuorisolain määrittelyä, eli määrittelemme nuoren alle 29-vuotiaaksi.

4.1 Nuoruuden kehitystehtävät ja itsenäistyminen

Nuoruuden voidaan katsoa alkavan biologisen kehityksen selkeistä muutoksista, puberteetin alkamisesta. Muutokset kehossa muuttavat nuoren suhtautumista itseensä ja ympäröivään maailmaan. Nuoren yksilölliseen kehityskulkuun vaikuttavat eri roolimutokset, irtaantuminen lapsuuden kodista sekä itsenäistyminen. Nuoren asteittain tapahtuvaa kehitystä ohjaavat biologiset, psykologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Näiden tekijöiden vaikutuksesta nuori muodostaa omat käsityksensä maailmasta ja ihmisenä olemisesta (Nurmi 1997, 256-257.) Nuorella aikuisella arvomaailma vakiintuu ja hän oppii tekemään omia yksilöllisiä valintoja, jotka tukevat persoonallisuuden kypsymistä. Aikuisen identiteetti vahvistuu ja nuorelle aikuiselle tulee tarve suunnitella tulevaisuuttaan. (Väestöliitto 2020.)

4.2 Nuorten syrjäytyminen

Nuorten syrjäytymisen tutkimuksessa viitataan usein yhteiskunnallisten järjestelmien, esimerkiksi koulutuksen ja työmarkkinoiden, ulkopuolelle jäämiseen ja sen hyvinvointivaikutuksiin. Merkittäviä syrjäytymisen riskitekijöitä ovat matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulon ongelmat. Myös elämänhallintaan ja terveyteen liittyvät ongelmat, sosiaalisten suhteiden vähyys ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta ovat keskeisiä syrjäytymisen osa-alueita. Nuorten syrjäytymiskehityksestä on puhuttu jo usean vuoden ajan. Syrjäytyneiden ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten määrän arviot vaihtelevat 14 000 ja 100 000 henkilön välillä. (THL 2020 C.)

Syyt nuorten syrjäytymisen taustalla johtuvat yksilö-, perhe- ja yhteisötason tekijöistä. Työmarkkinoiden muuttuminen koulutus- ja tehokkuuskeskeiseksi haastaa niitä ihmisiä, jotka eivät pysty vastaamaan muutostarpeeseen. Lapsuuden tapahtumat vaikuttavan hyvinvointiin myöhemmässä elämässä monella tavalla. Ongelmien ylisukupolvisuus näkyy toimeentulossa, terveyden ongelmissa ja elintavoissa. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret voivat huonosti pitkälle aikuisuuteen, sillä heillä on taustallaan jo monia elinoloihin ja huolenpitoon liittyviä epäsuotuisia tekijöitä. (THL 2018.)

4.3 Syrjäytymisen ehkäiseminen jälkihuollossa

Onnistunut jälkihuolto turvaa parhaimmassa tapauksessa nuoren hyvää itsenäistymistä ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Kokemus- ja tutkimustiedon mukaan 21 vuoden ikäraja on liian matala ja liian moni nuori syrjäytyy jälkihuollon päättyessä. Lisäksi huostaanotettujen nuorten kuolleisuus on muita korkeampi 25 ikävuoteen asti. Laadukas ja riittävän pitkä jälkihuolto on kriittinen vaihe lastensuojelun asiakaille inhimillisesti ja taloudellisesti mitattuna. (Lastensuojelun keskusliitto 2018.) Pitkällä tähtäimellä uudistus jälkihuoltoja nostamisesta tuo kokonaissäästöjä yhteiskunnalle. Syrjäytyminen tuottaa inhimillisen kriisin lisäksi suuria taloudellisia vaikeuksia yhteiskunnalle. (STM 2019 A, 22.)

Lastensuojelun keskusliitto (2018) on muiden lastensuojelujärjestöjen kanssa perustellut jälkihuoltoian nostamista 25 vuoteen muun muassa syrjäytymisen ehkäisemisellä. Sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on muihin nuoriin verrattuna elämässään enemmän sellaisia tekijöitä, jotka voivat johtaa syrjäytymiseen. Samaan aikaan kun muut nuoret saavat tavallisesti irtaantua lapsuudenkodista rauhassa sekä itsenäistyä ja hakea rajojaan, voi jälkihuollossa olevan nuoren arki olla arjen taitojen opettelua, oman perhetilanteen käsittelyä sekä psyykkisten ongelmien, päihteiden käytön ja muiden vaikeuksien kanssa kamppailua.

Osa nuorista lähtee innokkaasti itsenäiseen elämään heti täysi-ikäistyttyään. Nuori voi vapauden kaipuussaan kieltäytyä jälkihuollon tuesta. Se voi johtaa syrjäytymiseen, maksuhäiriömerkintöihin, päihteiden käyttöön tai nuoren koulutuksen päättymiseen. Nuori saattaa ohjautua itse takaisin tuen piiriin vasta lähellä jälkihuoltoian päättymistä, jolloin on valmis ottamaan tukea vastaan. (Lastensuojelun keskusliitto 2018.)

5 OSALLISTUMINEN JA OSALLISUUS

Tässä tutkimuksessa teoreettisessa osiossa käsitellään myös osallistumista ja osallisuutta, sillä ne liittyvät vahvasti syrjäytymisen ehkäisyyn, joka on yksi opinnäytetyön aiheista. Osallistuminen ja sitä kautta koettu osallisuus ovat vastakohta syrjäytymiselle. Osallisuus ei ole pysyvä tila, vaan se vaihtelee elämäntilanteiden mukaan (Raivio, Karjalainen 2013). Osallisuus on koettua. Se on yksilöllisiä kokemuksia ja tunteita, joista ei voi puhua toisen puolesta. Osallisuuteen liittyy valinnan vapaus ja vallan tunne, joten osallisuus ei voi olla pakollista (Luhtasela 2009.)

Osallisuus on sekä kokemusta että tunnetta, toisaalta myös toimintakykyä ja toimintamahdollisuuksia. Osallistuminen on tapa kokea osallisuutta. (Raivio, Karjalainen 2013.) Törrösen (1999, 9) mukaan osallistuminen on yksilön tavoitteellista toimintaa, johon sisältyy aktiivisia tekoja ja puhetta. Törrönen ja Sharpe (2016) toteavat Hillia, Davista, Prouttia & Tisdallia (2004) lainaten: Osallistuminen on välttämätöntä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteen saavuttamiseksi (Törrönen ym. 2016).

5.1 Lapsen oikeus osallisuuteen

Osallisuuden edistäminen on yksi Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteista. Se on yksi keskeisimmistä keinoista ehkäistä syrjäytymistä ja torjua köyhyyttä. Osallisuus vähentää eriarvoisuutta. (THL 2019.) Osallistumista ja osallisuutta on turvattu lainsäädännön lisäksi rakenteiden uudistamisella, lisäämällä lapsen osallisuuteen liittyvää tietoisuutta sekä ohjaamalla resursseja osallisuuden toteuttamiseen. Lapsen osallisuuden toteutuminen on erittäin tärkeää arvioitaessa lapsen edun toteutumista. (Heinonen 2016, 252.) Aerin (2013, 168-172) mukaan lapsen osallisuuden toteutumisella on keskeinen rooli toimivassa lastensuojelussa. Lapsi on lastensuojelun asiakas, ja myös päätösten välitön kohde. (Heinonen 2016, 252.)

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS 60/1991) 12. artiklan mukaan lapsen oikeus osallisuuteen on yksi lasten perusoikeuksista. Lapsen oikeuksien sopimus

velvoittaa niitä, jotka käyttävät julkista valtaa. Heidän tulee taata lapsille mahdollisuus osallistua ja ilmaista mielipiteensä heitä koskevissa asioissa. Myös Suomen perustuslain (L11.6.1999/7316) 6§:ssä säädetään siitä, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän täytyy saada vaikuttaa itseään koskevissa asioissa kehitystasonsa mukaan. Lastensuojelulaki (L13.4.2007/417) korostaa lapsen osallistumista itseään koskevissa asioissa lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. Niin Lasten oikeuksien sopimuksen kuin perustuslain sekä lastensuojelulain tavoitteena on varmistaa lapsen todellinen osallistuminen omien asioidensa hoidossa. (Hipp & Pukkio 2016, 102.)

5.2 Osallisuus sijaishuollossa

Lastensuojelun laatusuositusten mukaan lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuden vahvistaminen on olennaista vaikuttavien lastensuojelupalvelujen kehittämisessä. Osallisuus lastensuojeluprosessissa on sitä, että jokainen osapuoli kokee tulensa kuulluksi omana itsenään ja saa tuotua näkemyksensä esiin asiassa. Kun lapset ja vanhemmat otetaan mukaan palveluiden kehittämistyöhön, työntekijät ja palveluiden johto voivat ymmärtää paremmin lastensuojelutyön todellisuutta asiakkaan näkökulmasta. (Malja ym. 2019, 18.)

Laatusuosituksessa lähtökohtana on se, että kunnat laativat lasten ja nuorten lastensuojelulain 12§:n mukaiseen hyvinvointisuunnitelmaan mukaan suunnitelman lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumisen vahvistamisesta ja lastensuojelupalveluiden parantamisesta. Suunnitelman sisältö olisi konkreettiset toimenpiteet, joilla vahvistetaan lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumista ja kokemustiedon hyödyntämistä lastensuojelutyön kehittämisessä. Lasten ja perheiden osallisuutta palvelujen kehittämisessä voidaan lisätä esimerkiksi kuulemistilaisuuksien ja asiantuntijaryhmien toiminnan avulla. (Malja ym. 2019, 18)

5.3 Osallisuus jälkihuollossa

Nuoren tietoisuus jälkihuollon tarjoamista oikeuksista ja mahdollisuuksista, osallistuminen suunnitelmien laadintaan ja jälkihuollon tavoitteiden määrittelyyn sekä nuoren tarpeista lähtevä itsenäistymisen tukeminen ovat osallisuuden kokemuksen

kannalta merkittäviä tekijöitä jälkihuollossa. Vuorovaikutuksen tasolla osallisuutta vahvistavat toimiva suhde nuoren ja sosiaalityöntekijän välillä sekä työntekijän kyky hyväksyä nuori ainutlaatuisena yksilönä ja kyky ymmärtää nuorta. Yhteisöllisyyden tukeminen vertaistukiryhmien kautta vahvistaa myös osallisuutta. (Hipp, Pukkio 2016, 107.)

5.4 Nuorten osallistuminen heitä koskevassa päätöksenteossa

Hollandin (2009) mukaan nuorten näkökulma täydentää käytännön työntekijöiden ja päättäjien antamaa tietoa (Törrönen, Sharpe 2016, 282.) Törrösen ja Sharpen (2016) mukaan tutkimuksessa nuorten rooli voi vaihdella tutkimuksen mukaan: nuorten kanssa tehtävä ja heitä koskeva tutkimusyhteistyö heidän kanssaan, nuorista tehtävä tutkimus tai tutkimus, jossa nuoret ovat tutkimuksellisia tiedontuottajina, esimerkiksi nuoret tuottavat tietoa haastateltavina (Campbell, Trotter 2007, 33.)

Gallagherin, Smithin, Hardyn & Wilkinsonin (2012) mukaan osallistuminen tuo hyvinvointipolitiikkaa lähemmäs ihmisten todellisia sosiaalisia tarpeita ja antaa päättäjille todenmukaisemman kuvan lasten ja nuorten elämästä. Lasten ja nuorten näkökulmasta heitä ja heidän mielipiteitään arvostetaan: he voivat olla vaikuttamassa päätöksentekoon. “Lasten ja nuorten osallistumista voidaan ajatella sekä päämääränä että välineenä valtaa ja valtuuttamista koskevien kysymysten ratkaisemisessa”. (Törrönen, Sharpe 2016, 287.)

Nuorten osallistuminen tutkimukseen ei kuitenkaan ole helppoa. Lainsäädäntö ja eri käytännöt asettavat nuoria koskevia rajoituksia, jolloin tutkimuslupaa voi olla vaikea saada. Rajoitukset voivat hankaloittaa nuorten näkökulman esiintuomista. (Törrönen ym. 2016, 286-288.) Rawlsin (2005) mukaan nuorten osallistumisella tutkimukseen tavoitellaan sosiaalipalveluiden vastaamista nuorten tarpeisiin entistä paremmin, sekä samalla lisäämään heidän kokemustaan sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta (Törrönen ym. 2016, 279).

5.5 Sijaishuollon kokemusasiantuntijaryhmä Vaasassa

Sijaishuollon kokemusasiantuntijaryhmän toiminta aloitettiin Vaasassa vuonna 2014. Aluksi noin 50 sijaishuollon nuorta kutsuttiin toimintaan mukaan. Nykyisin ryhmän osallistujamäärä on vakiintunut seitsemään- kahdeksaan nuoreen. Ryhmä kokoontuu noin neljä kertaa vuodessa. Lastensuojelu vastaa toiminnan kustannuksista, joten osallistuminen on nuorille täysin ilmaista. Osallistujat ovat pääsääntöisesti yli 15-vuotiaita, mutta nuoremmatkin voivat osallistua. Ryhmää vetää kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää.

Nuorten kokemusasiantuntijaryhmän toiminta pohjautuu Pesäpuu ry:n nuorten foorumiin. Kokemusasiantuntijaryhmän toiminta tarjoaa vertaistukea nuorille. Nuoret ovat kokoontumisen tärkein asia. He saavat vaikuttaa tapaamisissa käsiteltäviin asiasisältöihin sekä toiminnallisuuteen. Tunne siitä, että on erilainen kuin muut, on monella sijaishuollon nuorella vahva. Ryhmissä puhutaan asioista avoimesti ja niiden oikeilla nimillä. Nuoren on tärkeä saada emotionaalista vertaistukea ja ryhmän kautta nuori voi kokea voimaantumista.

Nuoren aito kohtaaminen työntekijän suunnalta on tärkeää. Ryhmän toiminta pitää sisällään erilaista tekemistä ja keskustelua muun muassa jälkihuoltoon tai nuorten arjen asioihin liittyen. Kokemusasiantuntijaryhmän kautta nuoret voivat olla vaikuttamassa lastensuojelun kehittämiseen. Kerran vuodessa ryhmästä on osallistuttu Pesäpuu ry:n järjestämään valtakunnalliseen tapaamiseen.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä kappaleessa käsitellään tutkimusmenetelmiä ja aineistoa, eli tutkimusotetta, tutkimuksen kohdetta sekä aineiston keräämistä. Kappaleen lopussa nostetaan esiin aihepiirin aikaisempia tutkimuksia.

6.1 Tutkimusote

Tutkimuksessa käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusotetta. Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntausta, jossa tavoitteena ymmärtää tutkittavan kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti (Jyväskylän yliopisto 2015). Kvalitatiivinen tutkimus liittyy uskomusten, asenteiden ja käyttäytymisen muutoksiin. Se korostaa ihmisten kokemuksia, tulkintoja, käsityksiä ja motivaatioita sekä näkemysten kuvausta. (Kankkunen, Vehviläinen-Julkunen 2013, 65-66.)

Jyväskylän yliopiston (2015) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen parina pidetään määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusta. Siinä kohdetta kuvataan ja tulkitaan tilastojen ja numeroiden kautta. Kvantitatiivista ja kvalitatiivista suuntausta voidaan käyttää samassa tutkimuksessa ja niillä voidaan selittää samoja tutkimuskohteita eri tavoilla. Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen lähestymistapa voivat toimia toisiaan täydentävinä suuntauksina. Niiden väliset erot eivät ole tarkasti rajattuja, eivätkä ne ole keskenään kilpailevia suuntauksia. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2013, 136.)

Sijaishuollossa olevien nuorten kyselyissä hyödynsimme sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusotetta. Sosiaalityöntekijöille suunnattuun kyselyyn käytimme kvalitatiivista tutkimusotetta. Laadullinen tutkimusote valittiin tutkimukseen sen vuoksi, että vastaajilta toivottiin saavan kokemustietoa ja toiveita tutkimuksen aiheeseen eli jälkihuoltoon liittyen. Kvantitatiivinen tutkimusote taas toimi sijaishuollon nuorten kyselyssä kvalitatiivista otetta täydentävänä menetelmänä, jonka avulla havainnollistetaan nuorten ilmaisujen ja vastausten jakautumista.

6.2 Tutkimuksen kohde ja rajaaminen

Tutkimuksen kohteena olivat Vaasan kaupungin lastensuojelun sijaishuollossa, eli Kustaalan nuorisokodin yksiköissä ja perhetukikeskus Mäntykodissa asuvat nuoret. Kohteena olivat myös niiden entiset asiakkaat, jotka ovat olleet lastensuojelun jälkihuollon piirissä. Lisäksi tutkimukseen osallistui kolme Vaasan kaupungin sosiaalityöntekijää, jotka työskentelevät sijais- ja jälkihuollossa.

Vaasan kaupungin sijaishuollossa olevat vastaajat valittiin kyselytutkimukseen asiakkuuden ja ikänsä perusteella. Laitoksessa asuvien nuorten ikärajaksi rajautui 16-18 vuotta sillä perusteella, että he ovat pian itsenäistymässä ja siirtymässä laitoksesta kohti itsenäistä asumista. Kohderyhmään kuuluvat myös Kortteenin itsenäisen asumisyksikön asukkaat. Tutkimuksesta rajattiin pois alle 16-vuotiaat, sillä heillä on vielä useampi vuosi täysi-ikäisyyteen ja näin ollen moni ei ole vielä suunnannut ajatuksiaan itsenäistymiseen. Vastaavasti ainoastaan 17-vuotiaiden osuus on niin pieni, ettei heistä olisi saanut tarpeeksi suurta otantaa tutkimukseen, jolloin se ei olisi validi.

Jälkihuollon päättäneistä tutkimukseen valikoitui tästä kohderyhmästä 21 vuotta täyttäneet nuoret aikuiset, jotka ovat viimeisen kolmen vuoden aikana päättäneet jälkihuollon palvelut. Tutkimukseen halutaan nuoria, jotka ovat jo päättäneet jälkihuollon palvelut, jotta voidaan helpommin arvioida niiden merkitystä nuorten elämään. Rajausta viimeiseen kolmeen vuoteen valittiin, koska tutkimukseen haluttiin saada mahdollisimman ajankohtaista tietoa.

6.3 Aineiston kerääminen

Sijaishuollossa olevien 16-18-vuotiaiden nuorten tutkimukseen osallistumiseen tarvittiin suostumus heidän vanhemmiltaan tai huoltajiltaan. Sijaishuoltoyksiköiden työntekijät pyysivät nuorten vanhemmilta tai huoltajilta suostumuslomakkeeseen allekirjoituksen. Suostumukset pyydettiin yhteensä kahdeksan nuoren vanhemmalta, joista seitsemän nuoren kohdalla saatiin suostumus. Kun suostumukset saatiin, nuorten kysely ja ohjeet sen lähettämisestä toimitettiin sijaishuoltopaikkojen

yhteyshenkilöille. He välittivät kyselyn niille oman yksikkönsä 16-18-vuotiaille nuorille, jotka olivat saaneet suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta.

Kysely on yksi tapa kerätä aineistoa. Kyselyn aineisto käsitellään yleensä kvantitatiivisesti. Alkulan ym. (1994) mukaan sekä kvalitatiivisessa että kvantitatiivisessakin tutkimuksessa voidaan olla joko etäällä tai lähellä tutkittavia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei siis aina vaadita läheistä kontaktia tutkittaviin. (Hirsjärvi ym. 2013, 194.) Kyselyssä voi olla avoimia kysymyksiä ja monivalintakysymyksiä. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa mielen päällä olevia asioita. Niissä osoitetaan vastaajien tietämys aiheesta ja ne osoittavat sen mikä on tärkeää vastaajien ajattelussa. Monivalintakysymykset taas sitovat vastaukset valmiiksi annettuihin vaihtoehtoihin. Ne auttavat vastaajaa tunnistamaan asian sen sijaan, että hänen tarvitsisi muistaa se ulkoa, jolloin vastaaminen on helpompaa. (Hirsjärvi ym. 2013, 201.)

Tutkimus toteutettiin lähettämällä yksilökohtaiset kyselyt nuorille eli A- ja B-ryhmälle sekä yhteinen kysely asiantuntijoille. Nuorten kyselyt toimitettiin lähettämällä linkki Whatsapp-puhelinsovelluksen kautta 16-18-vuotiaille nuorille (A-ryhmä) sekä jälkihuollon viimeisen kolmen vuoden aikana päättäneille, yli 21-vuotiaille nuorille (B-ryhmä). Asiantuntijoiden haastattelu toteutettiin kirjallisesti sähköpostin välityksellä. Tutkimukseen vastaaminen pyrittiin tekemään nuorten osalta mahdollisimman helpoksi, sillä haasteena oli, ettei vastauksia saada riittävästi. Tällöin tutkimus ei ole luotettava. Kyselyn toteuttamistavasta sovittiin yhteistyökumppanin kanssa. Sähköpostin kautta lähetettynä kysely olisi voinut kadota muiden viestien joukkoon. WhatsApp -sovelluksen kautta lähetetty linkki on nopea ja helppo tapa vastata kyselyyn. Yhteistyökumppani lähetti kyselyt kriteerit täyttävälle henkilölle. Tutkijoiden nähtävillä olivat vain nuorten vastaukset, eivätkä he voi tunnistaa yksittäistä henkilöä vastausten perusteella. Yhteistyökumppanilla ei ollut pääsyä näkemään nuorten vastauksia, sillä ne olivat vain tutkimuksen tekijöiden nähtävissä.

Nuorten kysymykset tehtiin käyttämällä monivalinta- sekä avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymykset valittiin kyselyyn, jotta vastaaminen olisi mahdollisimman

vaivatonta. Kyselyssä oli lisäksi muutamia avoimia kysymyksiä, jotta vastaajat voisivat kertoa omin sanoin näkemyksiään ja kokemuksiaan. Kyselylomake asiantuntijoille sisälsi ainoastaan avoimia kysymyksiä, johon he vastasivat ryhmänä. Liitteissä 5 ja 6 on kysymykset nuorille, ja liitteessä 4 kysymykset asiantuntijoille.

6.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksen aineisto käsiteltiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on aineistojen perusanalyysimenetelmä. Sitä käytetään useissa eri kvalitatiivisen tutkimuksen lähestymistavoissa ja menetelmissä. Sisällönanalyysin avulla on mahdollisuus analysoida eri aineistoja ja kuvata niitä. Menetelmän avulla tiivistetään aineistoa, jolloin tutkittavaa ilmiötä kuvataan yleistävästi. (Kankkunen, Vehviläinen-Julkunen 2013, 166.)

Sijaishuollon nuorille suunnatun kyselyn analyysissä käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista analyysia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää myös kvantitatiivista analyysia. Kvantifioimalla voi saada varmuutta siihen, ettei tutkimuksen tuloksien päätelmät perustu vain tuntumaan. Kvalitatiivisen analyysin tueksi voidaan laskea esimerkiksi koodien erilaisiin teemoihin kuuluvien elementtien lukumääriä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistot ovat usein rajallisia, jolloin henkilöä ei voida aina pitää laskemisen perusteena. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2020.)

Sijaishuollossa oleville nuorille suunnattu kysely analysoitiin teemoittelemalla vastauksia ryhmiin kvantifiointia apuna käyttäen. Jyväskylän yliopiston (2016) mukaan teemoittelu on perusmenetelmä kvalitatiivisen aineiston analyysissa. Sen avulla pyritään hahmottamaan aineistoissa esiintyviä keskeisiä teemoja eli aiheita, joita aineistossa esiintyy toistuvasti. Teemoittelussa edetään teemojen ryhmittelystä niiden yksityiskohtaisempaan tarkastelemiseen. Vastausvaihtoehdot ja vastaukset ryhmiteltiin samankaltaisuuden perusteella ryhmiksi, jolloin ne voidaan esittää yksinkertaistaen. Nuorten vastaukset on avattu myös kuvioiden ja lainausten avulla. Kuvioissa näkyy ilmaisujen määrä eli saatujen vastausten määrä. Näin tutkimuksen eteneminen on mahdollisimman läpinäkyvää lukijalle.

Sosiaalityöntekijöille suunnattu kysely analysoitiin myös aineistolähtöisellä sisälönanalyysillä. Aineisto esitellään raporttoimalla vastaukset jaotteleamalla ne ryhmiin ja analysoimalla saatu aineisto. Kuvioiden avulla havainnollistetaan saatu aineisto. Mukana on myös suoria lainauksia kyselyistä.

6.5 Aikaisemmat aihepiirin tutkimukset

Nuorten toiveita ja ajatuksia jälkihuoltoon liittyen selvitettiin Lapsiasiavaltuutetun raportissa ”Suojele unelmia, vaali toivoa” – Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Raportti perustuu vuonna 2011 toteutettuun Uskomme sinuun – Usko sinäkin -sijaishuollon kiertueeseen, jonka aikana vierailtiin kuudella eri paikkakunnalla ja tavattiin noin 120 lastensuojelun asiakkaana olevaa 12–20-vuotiasta nuorta. (Vario, Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen & Tervo 2012, 5.)

Kiertueella käydyistä keskusteluista nousi ilmi, ettei nuorilla ollut selkeää käsitystä siitä, mitä jälkihuolto tarkoittaa. Yleisesti oletettiin jälkihuollon tarkoittavan sosiaalitoimesta saatavaa taloudellista apua, kuten tukea vuokran ja puhelinlaskun maksamiseen. Nuoret kaipasivat tietoa, mihin muuhun konkreettiseen apuun heillä jälkihuollon asiakkaina on oikeus. Nuoret kaipasivat sosiaalista ja henkistä tukea ja erityisesti he pohtivat kuka on huostaanoton päättymisen jälkeen heidän elämässään pysyvä aikuinen. Nuorten mielestä jälkihuoltoon siirtymistä tulisi valmistella paremmin. Nuoren kanssa tulisi käydä läpi hänen unelmiaan, opiskelumahdollisuuksia ja opetella arkielämän kannalta oleellisia taitoja kuten laskujen maksamista. Nuoret korostivat yksilöllisyyden merkitystä palveluja tarjottaessa sekä sitä, että jälkihuoltoa suunnitellessa kuultaisiin heidän toiveitaan. (Vario ym. 2012, 35-36.).

Nuorten ajatuksia jälkihuollosta ja sen kehittämisestä kerättiin myös vuosien 2014–2015 aikana sijais- ja jälkihuollon piirissä oleville nuorille suunnatuissa tapahtumissa kuten Lastensuojelun Keskusliiton Nuorten Päivillä, Helsingin jälkihuollon asiakasraadissa sekä Selviytyjät-ryhmältä ja Oulun jälkihuollon kehittäjänuorilta. Nuorten näkemysten mukaan he tarvitsevat itsenäistyessään tukea käytännön asi-

oissa, kuten raha-asoiden hoitamisessa ja taloudenpidossa. Jälkihuollon työntekijän tulee yhdessä nuoren kanssa selvittää, mitä nuori jo osaa ja mihin hän vielä tarvitsee tukea. (Hipp, Pukkio 2016, 110-115.)

Itsenäistyminen vaatii nuorten mielestä omaa tilaa ja rauhaa, rajoja ja kannustusta ja rakkautta. Nuoret toivoivat työntekijöiltä avoimuutta, luotettavuutta sekä herkkyyttä tunnistaa nuoren tarpeita. Merkittävänä nuoret kokivat omien kokemusien jakamisen toisten nuorten kanssa. Nuoret toivoivat jälkihuollon resurssien lisäämistä, eli lisää työntekijöitä ja heille enemmän aikaa sekä viranomaisten tavoitettavuutta myös virastoaikojen ulkopuolella. Lisäksi he toivoivat vapaaehtoisia tukihenkilöitä viranomaisten lisäksi. (Hipp, Pukkio 2016, 110-115.)

Lehtotie (2018) tutki nuorten kokemuksia jälkihuollosta Sosiaalityön pro gradu-tutkielmassaan Selviytyminen, syrjäytyminen ja osallisuus - Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Aineisto kerättiin teemahaastatteluiden avulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten 18-21-vuotiaat jälkihuoltoon oikeutetut nuoret kokevat jälkihuollon palveluiden auttaneen heidän itsenäisen elämänsä aloittamista.

Kaikkien viiden vastaajan jälkihuoltotyöntekijä oli tullut lastensuojelulaitoksesta, ja oli siis nuorelle tuttu entuudestaan. Nuorten mielestä itsenäisen elämän aloittamista tuki eniten juuri jälkihuoltotyöntekijä. Nuoret eivät halunneet jälkihuollon työntekijän puuttuvan liikaa arjen järjestelyihin, kuten heidän asuntonsa siisteyteen. Eniten nuoret toivoivat jälkihuollon työntekijältä kuuntelijan ja tukijan roolia. Nuorille oli tärkeää myös tieto, että heillä oli mahdollisuus saada joku aikuinen kiinni, jos sellainen tarve ilmeni. Osalla nuorista oli mahdollisuus soittaa lastensuojelulaitokseen, jossa he olivat olleet sijoitettuina, jos jälkihuollon työntekijää ei saanut kiinni. Tämä vaihtoehto toi nuorille lisää turvallisuuden tunnetta. Nuoret pitivät hyvänä asiana myös konkreettista arjen apua, esimerkiksi virastoasioinneissa auttamista. (Lehtotie 2018, 49-50).

7 TUTKIMUSTULOKSET

Asiantuntijoita ja nuoria lähestyttiin saatekirjeillä (liitteet 1, 2 ja 3). Tutkimusaineisto kerättiin nuorten osalta e-lomakkeilla (liitteet 5 ja 6). Sijaishuollossa oleville nuorille lähetetty kysely toimitettiin yhteistyökumppanin toimesta kaikille kohde-ryhmään kuuluville, joilla oli vanhempien lupa osallistua tutkimukseen. Kaikki luvan saaneet seitsemän nuorta vastasivat kyselyyn. Yksi nuori ei saanut suostumusta osallistua tutkimukseen.

Asiantuntijahaastattelu oli alun perin tarkoitus tehdä kasvotusten ryhmähaastatteluna. Keväällä 2020 koronavirusepidemiasta johtuneiden poikkeusolojen takia haastattelu päädyttiin lopulta suorittamaan avoimena kyselynä. Asiantuntijat vastasivat yhdessä kirjallisesti kysymyksiin (liite 4) sähköpostin välityksellä. Asiantuntijoita oli neljä ja he olivat lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, jotka työskentelevät myös jälkihuollossa. Tutkimustuloksia havainnollistamaan on otettu suoria lainauksia vastauksista.

Puhuttaessa asiantuntijoista tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöitä. Vastaavasti puhuttaessa ammattilaisista tarkoitetaan kaikkia nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia. Asiantuntijoiden ja nuorten vastaukset ovat kuvattuna erillisissä kappaleissaan. Nuorten vastaukset on esitetty kuvioissa sinisellä päävärillä ja asiantuntijoiden antamat vastaukset keltaisella päävärillä. Näin on helpompi hahmottaa, onko kyseessä asiantuntijoiden vai nuorten näkemys aiheesta.

7.1 Nuoret

Sijaishuollossa oleville nuorille lähetetyn kyselyn avulla selvitettiin, millaisia valmiuksia sijaishuollossa olevilla nuorilla on itsenäistymiseen ja mitä he toivovat jälkihuollolta. Kyselyssä (liite 5) oli yhdeksän kysymystä, ja se sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Kyselyssä oli pakollisia ja vapaaehtoisia kysymyksiä. Lomakkeen lopussa sana oli vapaa, eli nuorilla oli mahdollisuus kertoa mielenpäällä olevia asioita esimerkiksi itsenäistymiseen, jälkihuoltoon tai kyselyyn liittyen. Kyselyn tulokset analysoitiin käyttäen teemoittelua. Saadut ilmaisut on merkitty kuvioihin selkeyttämään vastausten jakautumista.

7.1.1 Valmiudet itsenäistymiseen

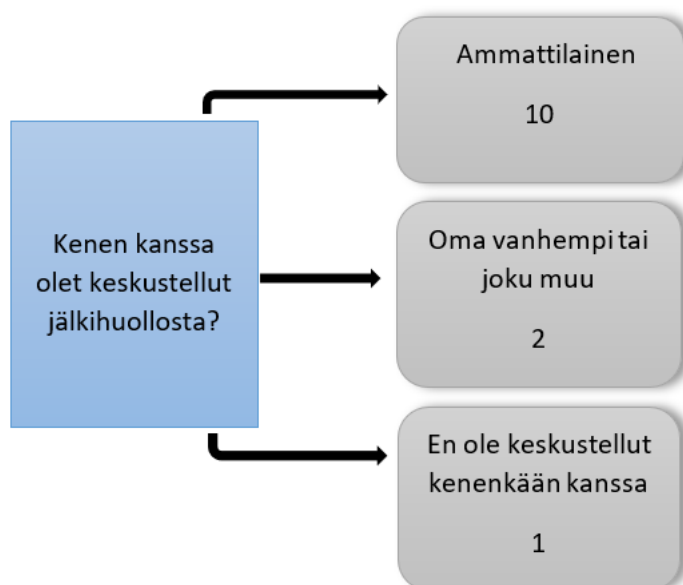
Kyselyssä kartoitettiin aluksi, mitä arjen taitoja nuoret ovat oppineet sijaishuolto-paikassaan (Kuvio 2). Kolme vastaajista oli merkinnyt ruoanlaiton, kolme siivoa-misen, viisi pyykinpesun ja kolme rahankäytön. Yksi vastaajista mainitsi osan-neensa kaikki vastausvaihtoehdot jo ennen sijoitusta.

Kuvio 2. Nuoren sijaishuollossa opitut arjen taidot

7.1.2 Nuorten tietämys jälkihuollosta

Nuorilta kysyttiin, kenen kanssa he ovat keskustelleet jälkihuollosta. Vastausvaihtoehdoina nuoret saivat vastata omaohjaajan, muun sijaiskodin työntekijän, oman sosiaalityöntekijän, oman vanhemman tai jonkun muun. Nuori sai myös merkitä vaihtoehdon ”en ole keskustellut kenenkään kanssa jälkihuollosta”. Vastausvaihtoehdoista sai merkitä useamman kohdan. Kuviossa 3 havainnollistetaan vastausten jakautuminen.

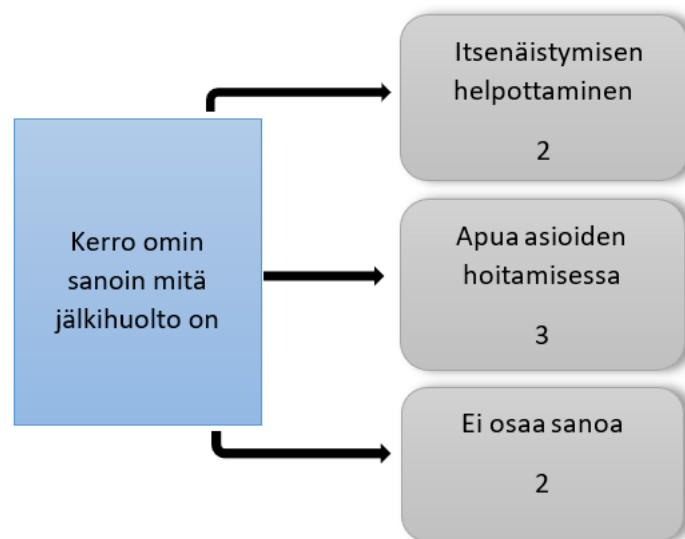
Kuvio 3. Henkilöt, joiden kanssa nuori on keskustellut jälkihuollosta

Ammattilainen Jälkihuollosta oli keskusteltu eniten jonkin sosiaalialan ammattilaisen kanssa. Viisi vastaajaa oli keskustellut jälkihuollosta sijaishuoltopaikan omaohjaajan ja yksi muun sijaiskodin työntekijän kanssa. Oman sosiaalityöntekijän kanssa jälkihuollosta oli keskustellut neljä nuorta. Nämä vastausvaihtoehdot keräsivät yhteensä 10 ilmaisua, jotka on kerätty teemaan ammattilainen.

Oma vanhempi tai joku muu Yksi vastaajista oli keskustellut oman vanhemman kanssa, yksi vastasi kohdan ”joku muu”. Tähän kohtaan saatiin yhteensä kaksi ilmaisua.

Ei ole keskustellut Yksi vastaaja ei ollut keskustellut jälkihuollosta kenenkään kanssa.

Kolmas kysymys oli avoin, ja siinä pyydettiin nuoria kertomaan omin sanoin, mitä jälkihuolto on tai mitä nuoret ajattelevat sen olevan. Vastaukset jaoteltiin samankaltaisuuden perusteella kolmeen teemaan: itsenäistymisen helpottaminen, apua asioiden hoitamisessa ja ”ei osaa sanoa” (Kuvio 4).

Kuvio 4. Jälkihuolto nuorten mukaan

Itsenäistymisen helpottaminen Kahden nuoren vastaukset jaoteltiin teemaan itsenäistymisen helpottaminen. Yksi vastaaja mainitsi jälkihuollon mielestään olevan sijaishuollossa olevan nuoren elämän helpottamista. Toinen vastaaja kertoi jälkihuollon olevan oman näkemyksensä mukaan hyvän pohjan luomista sijaishuollosta pois muuttavalle nuorelle ja yhteydenpitoa prosessin aikana.

Sillä helpotetaan laitoksen nuorten elämää

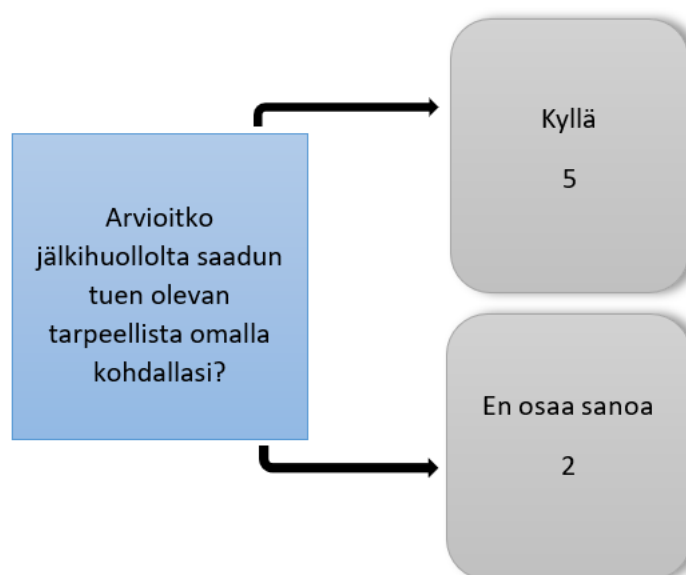
Apua asioiden hoitamisessa Kolmen nuoren vastauksessa mainittiin jälkihuollon olevan auttamista: auttamista arjen asioissa, kuten Kelan ja asumisen kanssa. Yksi vastaajista vastasi yleisesti jälkihuollon olevan apua sijoituksen jälkeen.

Jälkihuolto nuorta autetaan arjen asioissa (kela, asuminen jne)

Ei osaa sanoa Kaksi vastaajaa ei tiennyt tai ei osannut selittää, mitä jälkihuolto on.

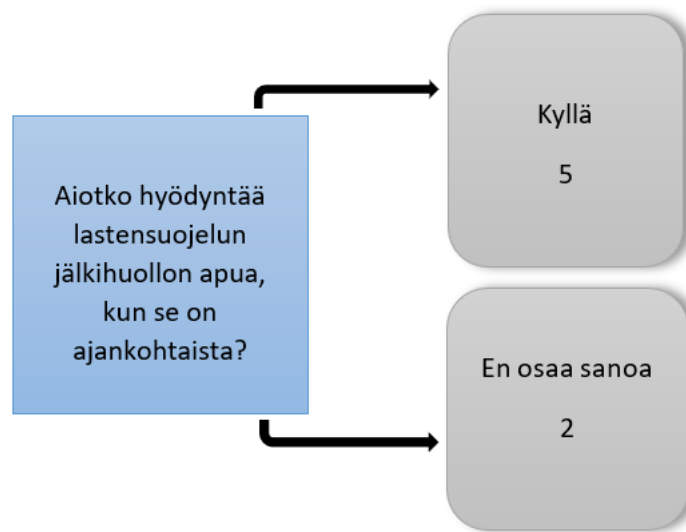
7.1.3 Nuorten suhtautuminen jälkihuoltoon

Nuoria pyydettiin arvioimaan, onko jälkihuollon apu sijoituksen jälkeen tarpeellista heidän omalla kohdallaan. Viisi vastaajaa valitsi kohdan ”kyllä” arvioiden jälkihuollon olevan tarpeen. Kaksi vastaajaa merkitsi kohdan ”en osaa sanoa”. Kukaan nuorista ei arvioinut, ettei jälkihuolto olisi tarpeen omalla kohdallaan. Näin ollen vastausvaihtoehtoon ”en” ei tullut yhtäkään vastausta. Alla olevassa kuviossa 5 havainnollistettuna vastausten jakautuminen.

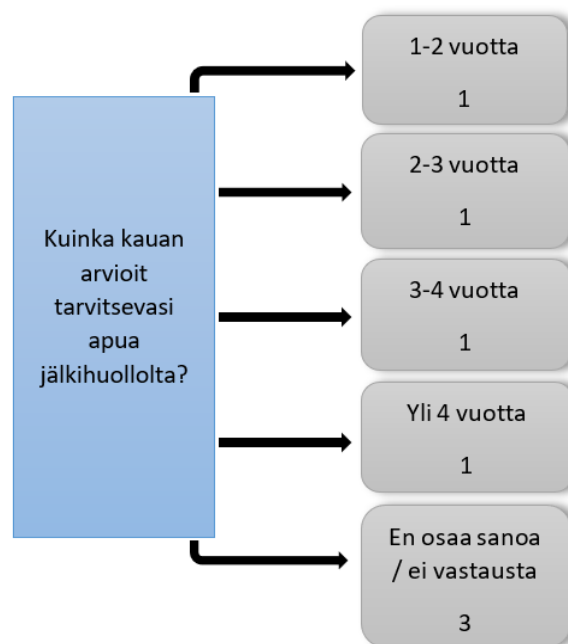
Kuvio 5. Nuorten arvio omasta jälkihuollon tarpeesta

Nuorilta kysyttiin, aikovatko he hyödyntää lastensuojelun jälkihuollon apua sitten kun se on heidän kohdallaan ajankohtaista. Vastaukset kulkivat samassa linjassa edellisen kohdan (Kuvio 5) kanssa. Viisi vastaajaa aikoi hyödyntää jälkihuollon tukea. Kaksi vastaajaa merkitsi kohdan ”en osaa sanoa”. Kukaan nuorista ei kieltänyt täysin jälkihuollon avusta, sillä vastausvaihtoehtoon ”en” ei tullut yhtään merkin-
tää. Alla olevassa kuviossa 6 näkyy vastausten jakautuminen.

Kuvio 6. Jälkihuollon hyödyntäminen sijaishuollon päätyttyä

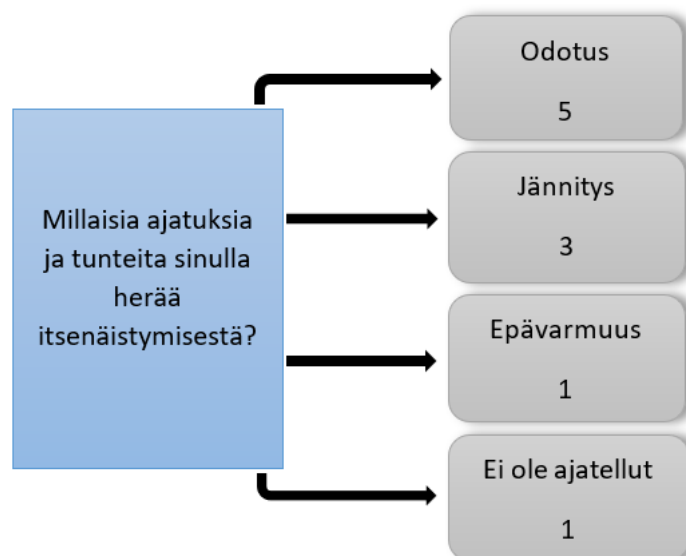
Lisäksi nuoria pyydettiin arvioimaan, kuinka kauan he tulevat mahdollisesti hyödyntämään jälkihuollon apua (kuvio 7). Vastaukset jakautuivat laajasti: yksi arvioi tarvitsevansa jälkihuollon apua 1-2 vuotta, yksi 2-3 vuotta, yksi 3-4 vuotta ja niin ikään yksi vastaaja arvioi yli 4 vuotta. Kaksi vastaajaa ei osannut sanoa kuinka kauan tarvitsisi jälkihuollon apua. Yksi vastaaja oli jättänyt tämän kohdan tyhjäksi.

Kuvio 7. Nuorten arvio oman jälkihuollon tarpeen kestosta

7.1.4 Nuorten ajatukset itsenäistymisestä

Lopuksi nuorilta kysyttiin, millaisia ajatuksia ja tunteita heillä herää itsenäistymisestä. Kuviossa 8 ilmaistuna vastausten jakautuminen, jotka jaettiin teemoihin odotus, jännitys, epävarmuus ja ”ei ole ajatellut”.

Kuvio 8. Nuorten ajatukset ja tunteet itsenäistymisestä

Odotus Viiden nuoren vastauksessa mainittiin itsenäistymiseen liittyvän hyviä tuntemuksia. Kolme vastaajaa mainitsi itsenäistymiseen liittyvän samaan aikaan innokkaita tai hyviä tuntemuksia. Yksi vastaaja kertoi odottaneensa itsenäistymistä kauan. Yhden nuoren mukaan on kivaa itsenäistyä ja miettiä omaa tulevaisuuttaan.

Olen odottanut tätä kauan

No onhan sen kivaa itsenäistyä ja alkaa miettiä omaa tulevaisuutta.

Jännitys Kolme vastaajaa mainitsi itsenäistymiseen liittyvän jännitystä tai pelokkaita tunteita. Jännitys ja odotus kulki nuorten vastauksissa käsi kädessä: kolme vastaajaa mainitsi jännittävien ja pelokkaiden tuntemusten kanssa yhtä aikaa hyviä tuntemuksia tai innokasta itsenäistymisen odotusta.

Vähä pelottaa mutta odotan innolla

Itsenäistyminen on jännittävää mutta se on samalla asia jota odotan innolla.

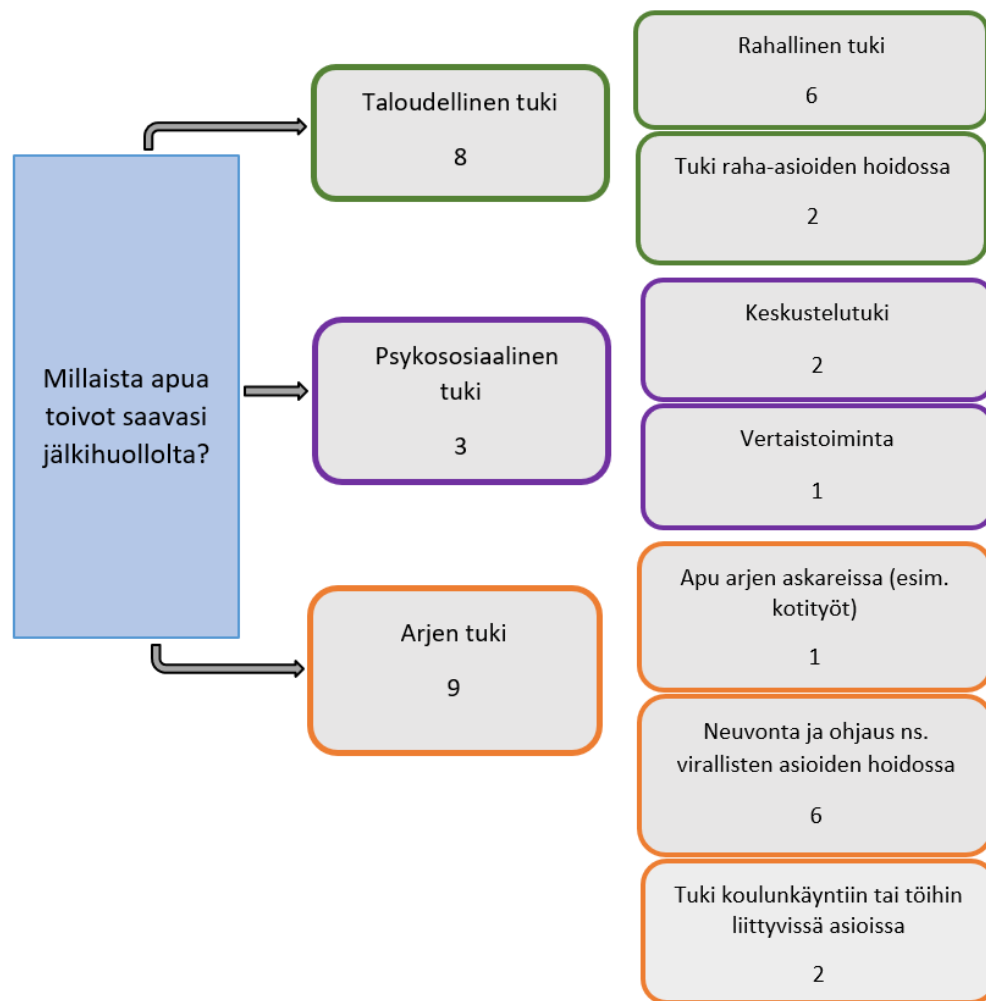
Epävarmuus Vaikeita tunteita itsenäistyminen herätti yhdellä vastaajalla. Hän kertoi itsenäistymiseen liittyvän vaikeita tunteita. Tämä ilmaisu on teemoiteltu kohtaan epävarmuus.

Vaikeita tunteita, en ole varma kuinka pärjään yksin.

Ei ole ajatellut Yksi vastaajista kertoi, ettei tiedä millaisia tuntemuksia itsenäistymiseen liittyy, koska se ei ole hänelle ajankohtaista.

7.1.5 Nuorten toiveet jälkihuollolta

Nuorten toiveista jälkihuollon eri tukimuodoista kysyttiin monivalintakysymyksellä, johon vastaajat saivat merkitä useamman vaihtoehdon. Nuorilla oli myös mahdollisuus kertoa muita ideoita siitä, millaista apua he haluavat jälkihuollolta. Tähän kohtaan ei ollut kuitenkaan kukaan nuorista vastannut. Nuorten vastaukset jaettiin samankaltaisuuden perusteella kolmeen ryhmään: taloudellinen tuki, arjen tuki ja psykososiaalinen tuki. Kuviossa 9 näkyvät vastausvaihtoehdot ja ilmaisujen määrät, joiden mukaan nuorten vastaukset on ryhmitelty alla olevassa tekstissä esitetyiksi teemoiksi. Vastausvaihtoehdot ovat esitettynä eri väreillä kuvion selkeyttämiseksi: taloudellinen tuki vihreällä, psykososiaalinen tuki violetilla ja arjen tuki oranssilla. Tarkemmat vastausvaihtoehdot ovat esitettynä myös alla olevissa kapaleissa.

Kuvio 9. Nuorten toiveita jälkihuollon tuesta

Taloudellinen tuki Eniten nuoret toivoivat jälkihuollolta taloudellista tukea, eli tukea raha-asioiden hoitamisessa ja rahallista tukea. Taloudellisen tuen kohtaan saatiin yhteensä kahdeksan ilmaisua. Rahallista tukea toivoivat lähes kaikki nuoret, vastausvaihtoon oli valinnut kuusi vastaajaa. Kaksi vastaajaa toivoi tukea omien raha-asioiden hoitoon.

Arjen tuki Arjen tukeen eli neuvontaan ja ohjaukseen virallisten asioiden hoitamisessa, koulunkäynnin ja työn tukemiseen sekä apuun arjen askareissa merkittiin yhteensä yhdeksän vastausta. Neuvontaa ja ohjausta niin kutsuttujen virallisten asioiden hoidossa toivoi jälkihuollolta kuusi nuorta. Tukea koulunkäyntiin tai töihin liittyviin asioihin toivoi kaksi vastaajaa. Yksi vastaajista toivoi apua konkreettista apua arjen askareissa, kuten kotitöissä.

Psykososiaalinen tuki Psykososiaalisen tuen teemaan kuuluvat vastausvaihtoehdot olivat keskustelutuki ja vertaistoiminta muiden sijoitettujen nuorten kanssa. Nämä vastausvaihtoehdot merkittiin yhteensä kolme kertaa. Kaksi vastaajista toivoi keskustelutukea jälkihuollolta. Yksi vastaajista toivoi vertaistukitoimintaa jälkihuollolta.

7.1.6 Jälkihuollon päättäneet nuoret

Jälkihuollon päättäneille eli B-ryhmälle suunnattu kysely (liite 6) sijaishuoltopaikkojen yhteyshenkilöiden avustuksella yhteensä viidelle nuorelle. Kyselyyn saatiin ainoastaan yksi vastaus. Tämä yksi vastaus päätettiin kuitenkin ottaa tutkimukseen mukaan, sillä tutkijat kokivat myös yksittäisen vastaajan kokemuksen tuovan arvokasta tietoa tutkimukseen. Tähän kappaleeseen on koottuna lyhyesti jälkihuollon päättäneen nuoren vastauksia. Kyselyssä oli sekä vapaaehtoisia että pakollisia kysymyksiä. Kysymyksistä osa oli avoimia ja osa suljettuja. Kyselyn lopussa sana oli vapaa, eli vastaajat saivat kertoa vapaasti kyselyyn tai jälkihuoltoon liittyvistä asioista. Tämä kohta oli kuitenkin jätetty tyhjäksi.

Jälkihuollon päättänyt vastaaja oli kokenut jälkihuollon avun hyödylliseksi. Hän oli hyödyntänyt jälkihuollon tukea 1-2 vuoden ajan. Kyselyssä kartoitettiin, mitä jälkihuollon tukimuotoja nuori oli hyödyntänyt. Kyselyssä annettiin valmiita vastausvaihtoehtoja, joista nuori sai merkitä, mitä tukimuotoja oli näistä vaihtoehdoista jälkihuollon aikana käyttänyt. Vastausvaihtona oli lisäksi myös kohta ”muuta, mitä?”, johon nuori sai mainita, jos oli käyttänyt vastausvaihtoehtojen ohella muita jälkihuollon tukimuotoja. Seitsemästä vastausvaihtoehdosta (pois lukien muuta, mitä-kohdan) vastaaja oli hyödyntänyt neljää eri jälkihuollon tukimuotoa: mahdollisuutta itsenäiseen asumiseen, neuvontaa ja ohjausta, rahallista tukea sekä tukea koulunkäyntiin tai työhön liittyvissä asioissa. Kyselyssä kysyttiin myös, mikä oli ollut jälkihuollossa hyvää.

Autettiin kaikissa asioissa askel askeleelta eikä jätetty yksin.

Haasteet itsenäistymisessä Kyselyssä kartoitettiin sitä, oliko jokin asia ollut erityisen haasteellinen muuttaessa pois sijaishuoltopaikasta. Vastaja mainitsi haasteeksi sen, ettei nähnyt enää ihmisiä, joita oli nähnyt aiemmin lähes joka päivä.

Oli outoa olla näkemättä niitä ihmisiä keitä oli tottunut näkemään melkein päivittäin. Muuten arki sujui mukavasti.

Kehittäminen Nuori koki, että jälkihuolto oli kuitenkin auttanut tässä haasteessa. Jälkihuollon tuen puutteita kartoitettiin kyselyssä, nuori merkitsi kohdan ”en osaa sanoa”. Kysyttäessä jälkihuollon kehittämiskohteista, vastaja nosti esiin yhteydenpidon merkityksen arjen sujumisen kannalta.

Omilleen muuton alkuvaiheessa olisi hyvä että joku pitäisi yhteyttä ihan vain arjen sujumisen kannalta. Nuorelle kaikki se vastuu on kuitenkin uutta ja vierasta.

Palaute jälkihuollolle Kyselyssä pyydettiin antamaan arvosana nuoren saamalle jälkihuollolle asteikolla 1-5 välillä välttävä-erinomainen. Jälkihuolto sai arvoksi nuorelta nelosen eli kiitettävän. Nuori perusteli antamaansa arvosanaa sillä, että hänelle jälkihuolto oli hyvä kokemus. Hän sai rauhassa käydä koulua ja miettiä mitä elämältään haluaa. Jälkihuollon loppuminen tuli nuoren kannalta sopivassa vaiheessa, eikä hätää tulevaisuuden suhteen tullut.

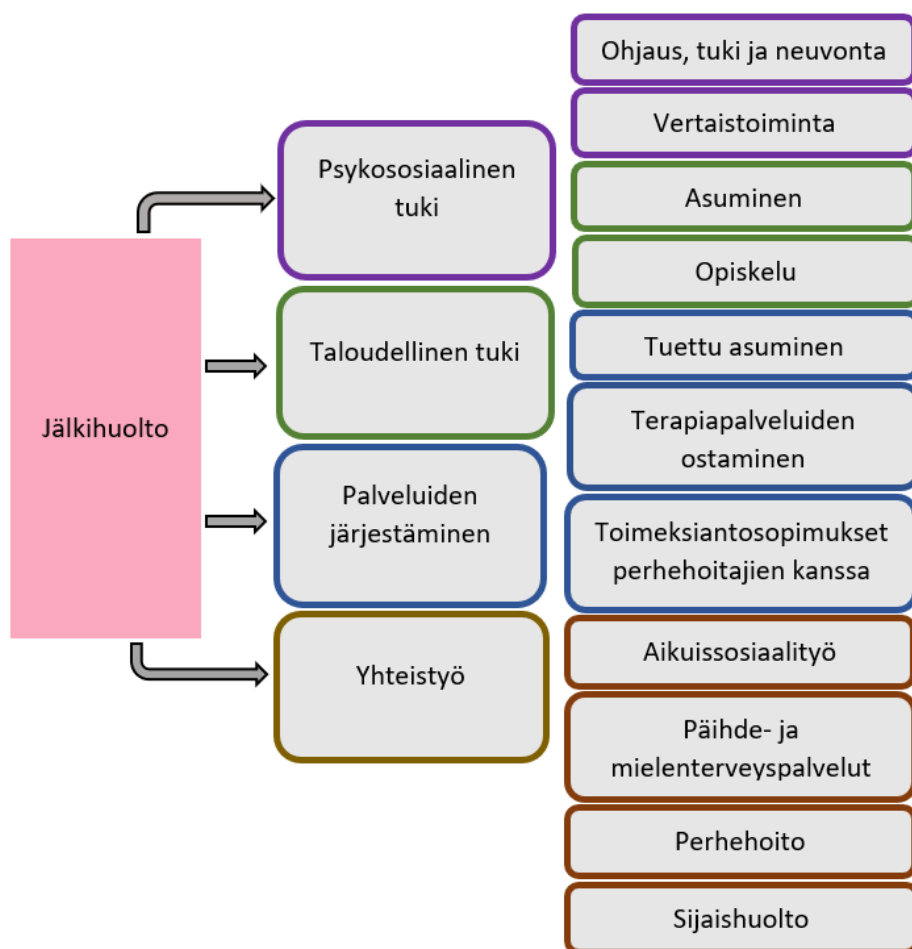
Minulla oli hyvä kokemus. Sain rauhassa opiskella ja valmistua. Sain miettiä mitä itse elämältäni haluan. Ei tullut paniikkia jälkihuollon loputtua, sillä siihen mennessä oli jo tulevaisuuden suunnitelmat selkeät.

7.2 Sosiaalityöntekijät

Asiantuntijahaastattelu suoritettiin koronaviruspandemian takia kyselynä. Asiantuntijoina opinnäytetyössä ovat haastatellut sosiaalityöntekijät. Kysymykset (liite 4) lähetettiin sähköpostitse sosiaalityöntekijöille, jotka vastasivat niihin yhdessä. Kaikki kysymykset olivat avoimia ja niitä oli yhteensä 13. Kyselyn tavoitteena oli saada asiantuntijoiden näkemys jälkihuollosta. Lisäksi haluttiin asiantuntijoiden näkemys siitä, miten jälkihuoltoa tulisi kehittää sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Samalla saatiin tietoa jälkihuollon toteuttamisesta Vaasassa.

7.2.1 Jälkihuolto Vaasassa

Sosiaalityöntekijöiltä saatiin tietoa siitä, miten jälkihuoltoa Vaasassa toteutetaan.

Kuvio 10. Jälkihuollon kokonaisuus

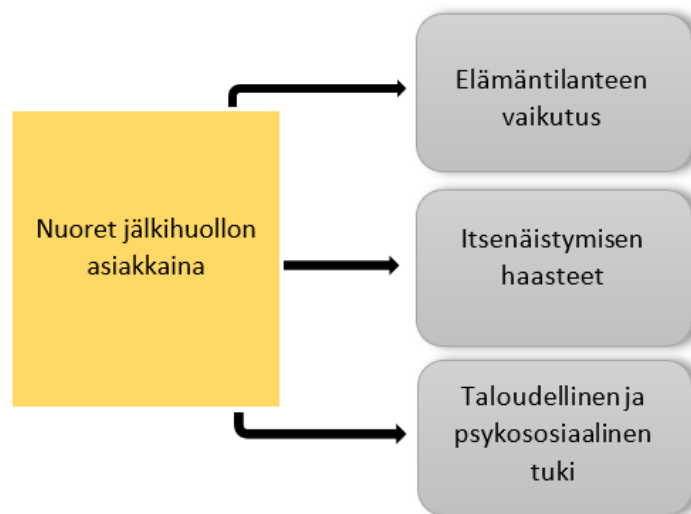
Jälkihuoltoa tehdään sosiaalityönä, joka on ohjausta, tukea ja neuvontaa, palveluiden järjestämistä sekä taloudellista tukea lastensuojelulain 75 §:n mukaisesti. Asiantuntijat pitivät jälkihuollossa tärkeimpinä tukitoimina nuoren tukemista ja konkreettista ohjausta arjessa sekä töihin ja koulutukseen liittyvissä asioissa. Toiseen kuntaan muuttavalle nuorelle voidaan järjestää tuettua asumista ja ohjausta ostopalveluna. Nuoret voivat saada taloudellista tukea omaan asuntoon ja opiskeluihin, jolloin heitä ei veloiteta nostamaan opintolainaa.

Nuoren rinnalla kulkemista läpi jälkihuollon

Jälkihuollon työntekijät ohjaavat nuoria eri palveluiden piiriin ja tekevät yhteistyötä muun muassa aikuissosiaalityön sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden kanssa. Vaasan kaupunki voi ostaa tarvittaessa terapiapalvelut yksityisiltä toimijoilta. Perhehoidossa olleiden nuorten kohdalla voidaan tehdä toimeksiantosopimuksia jälkihuollon sijoituksesta perhehoitajien kanssa, jolloin nuorella on tukea ja turvaa tutussa perheessä. Jälkihuoltotyössä korostuu ammattilaisen antama tuki ja kannustus itsenäisen elämän opettelussa. Vertaistukitoiminnan, esimerkiksi Selviytyjät-foorumin kautta on voitu osallistua valtakunnallisiin tilaisuuksiin. Kuviossa 10 esitetään jälkihuollon palvelukokonaisuutta. Kategoriat ovat merkittynä eri väreillä kuvion hahmottamisen helpottamiseksi. Violetti väri ilmaisee psykososiaalista tukea, vihreä taloudellista tukea, sininen palveluiden järjestämistä ja ruskea väri yhteistyötä. Liitteestä 7 löytyy tutkijoiden tekemä, nuorille kohdistettu jälkihuolto-infograafi Kustaalan nuorisokotiin ja Mäntykotiin.

7.2.2 Nuoret jälkihuollon asiakkaina

Sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin, ovatko nuoret halukkaita hyödyntämään jälkihuollon tukea. Lisäksi heiltä kysyttiin mikä on heidän näkemyksensä mukaan jälkihuollon merkitys nuoren elämään ja itsenäistymiseen. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset on teemoiteltu kolmeen ryhmään, jotka ovat kuvattuna kuviossa 11.

Kuvio 11. Nuoret jälkihuollon asiakkaina

Elämäntilanteen vaikutus Nuoret suhtautuvat jälkihuollon palveluihin yleensä positiivisesti. Suurin osa sijaishuollosta olleista nuorista on jälkihuollon palveluiden piirissä. Nuoren oma elämäntilanne vaikuttaa nuoren suhtautumiseen jälkihuoltoa kohtaan. Asiantuntijoiden mukaan vaikeat päihdeongelmat voivat olla syynä sille, ettei nuori hakeudu palveluiden piiriin. Myös juuri sijoituksen päättäneillä nuorilla kestää usein aikansa, ennen kuin he haluavat ottaa yhteyttä jälkihuoltoon.

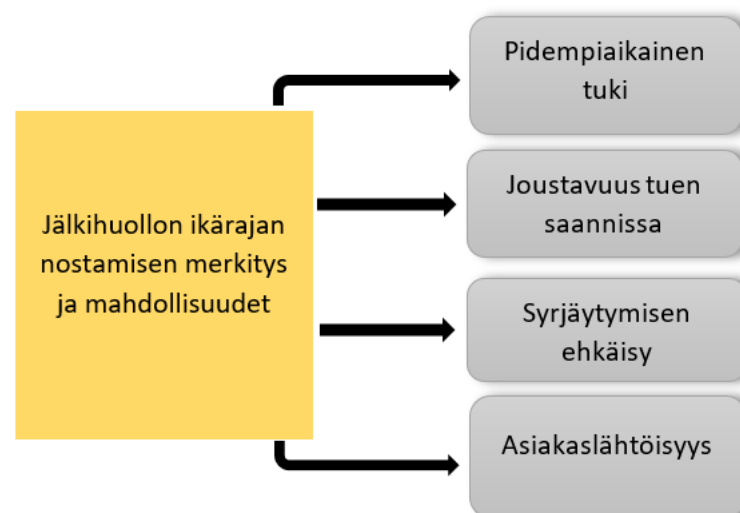
Itsenäistymisen haasteet Jälkihuollon tuella on erityinen merkitys niille nuorille, joilla ei ole vanhempia, jotka voisivat tukea ja auttaa nuoria itsenäistymisessä. Itsenäistyminen sijaishuollon päätyttyä voi olla haastavaa ja tuntua nuoresta pelottavalta. Nuori tarvitsee tukea ja neuvoja itsenäisen elämän opetteluun. Itsenäisen elämän opettelu ei aina suju ongelmitta, jolloin jälkihuolto tuo nuorelle henkistä ja taloudellista turvaa.

Taloudellinen ja psykososiaalinen tuki Taloudellinen tuki voi auttaa myös opintojen jatkamisessa ilman opintolainan nostovelvoitetta. Nuorelle sijaishuollossa kertyneiden itsenäistymisvarojen käyttöä voidaan suunnitella yhdessä ammattilaisen kanssa esimerkiksi oman kodin hankintoihin. Myös ammattilaisen antama psykososiaalinen tuki on nuorelle tärkeää. Jälkihuollon tuki antaa nuorelle turvaa, kun heillä on mahdollisuus ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään esimerkiksi silloin kun taloudellisia haasteita ilmenee. Nuoret tarvitsevat myös kannustusta.

Nuoret tarvitsevat positiivista tsemppausta ja motivointia ja uskoa siihen, että onnistuvat.

7.2.3 Jälkihuollon ikärajan nostamisen merkitys ja mahdollisuudet

Asiantuntijoilta kysyttiin, mitä merkitystä heidän mielestään jälkihuollon ikärajan nostamisella voi olla ja mitä sillä voidaan saavuttaa. Asiantuntijoilta kysyttiin myös ovatko nuoret itse toivoneet jälkihuollon kestävän pidempään. Vastauksissa esiin nousseita teemoja olivat pidempiaikaisempi tuki, joustavuus tuen saannissa, syrjäytymisen ehkäisy sekä asiakaslähtöisyys (Kuvio 12).

Kuvio 12. Ikärajan nostamisen luomat mahdollisuudet

Pidempiaikainen tuki Uudella lakimuutoksella jälkihuollon ikärajan nostosta nuoria voidaan ammattilaisten mukaan tukea ja auttaa pidempään itsenäistymisessä, sekä opiskeluihin ja työelämään suuntautumisessa.

Joustavuus tuen saannissa Osa nuorista ei halua ottaa vastaan jälkihuollon palveluita heti sijaishuollon päättyttyä, ja voi kulua useampi vuosi, ennen kuin nuori

muuttaa mielensä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan ikärajan nostamisen myötä nuorelle tulee mahdollisuus vastaanottaa apua myöhemmin. Ikärajan nostaminen tuo joustavuutta tuen saamiseen.

Syrjäytymisen ehkäiseminen Ammattilaiset mainitsivat myös syrjäytymisen ehkäisyn oleellisena ikärajan nostamiseen liittyvänä asiana.

Oleellista on, että ikärajaa nostamalla voidaan ehkäistä myös syrjäytymistä, jos opintojen kanssa on ollut haasteita tai työelämään ei ole vielä valmiuksia.

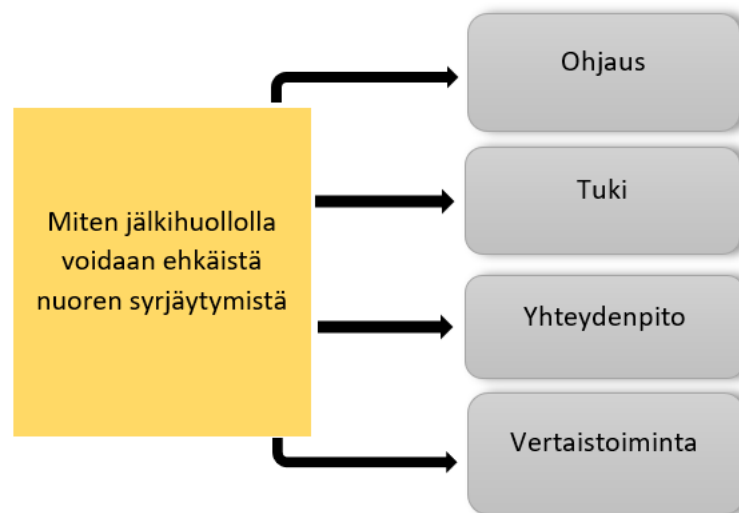
Asiakaslähtöisyys Ikärajaa nostamalla huomioitiin nuorten osallisuus päätöksenteossa kuuntelemalla heidän toiveitaan. Valtakunnallisten selvitysten ja Selviytyjät-nuorten foorumeiden perusteella ikärajan nosto on koettu merkitykselliseksi nuorten mielestä. Nuoret ovat myös ottaneet ikärajan noston tärkeyden esille sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalityöntekijöiden mukaan nuoret saattavat pitää yhteyttä vielä asiakkuuden päätyttyä.

Moni nuori kokee jälkihuollon tärkeänä jatkumona sijaishuollolle. Moni on myös helpottunut siitä, että ikäraja oikeuteen saada jälkihuoltoa nousi 25 ikävuoteen.

Monet voivat soittaa edelleen sosiaalityöntekijälle, vaikka jälkihuolto päätynyt jo vuosia sitten.

7.2.4 Syrjäytymisen ehkäiseminen

Sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin jälkihuollon merkityksestä syrjäytymisen ehkäisemisessä. He nostivat vastauksissa esiin ohjaukseen, tukeen ja yhteydenpitoon sekä vertaistoimintaan liittyviä asioita (Kuvio 13).

Kuvio 13. Jälkihuollon merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä

Ohjaus Nuoren ohjaaminen eri palveluiden piiriin ja neuvonta.

Tuki Ohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden antama tuki nuorelle ja nuoren “kannattelu” haastavissa tilanteissa. Nuorta tuetaan opintoihin ja työelämään suuntautumisessa.

Yhteydenpito Ammattilaiset pitävät nuoreen yhteyttä sinnikkäästi, vaikka nuori itse ota aktiivisesti yhteyttä sosiaalityöntekijään.

Ollaan yhteydessä nuoreen, vaikka hän ei itse olisikaan aktiivinen, ”sitkeys”

Vertaistoiminta Asiantuntijat mainitsivat lisäksi vertaistoiminnan merkityksen syrjäytymisen ehkäisyssä. Nuorille järjestetään vertaistoimintaa, muun muassa Selviytyjät-foorumilla. Sijaishuollon vertaistukiryhmästä Vaasassa on kerrottu luvussa 5.

7.2.5 Jälkihuollon kehittäminen

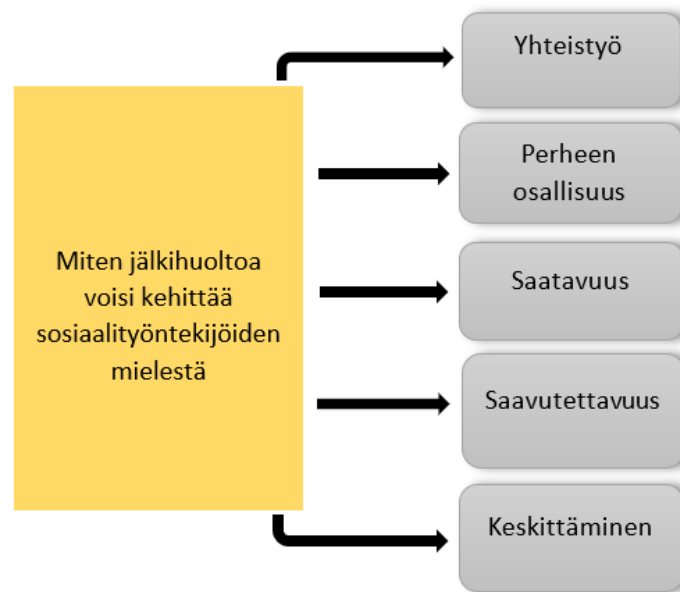
Kaupungin nykyinen jälkihuolto saa asiantuntijoilta positiivista palautetta joustavasta päätöksenteosta: sosiaalityöntekijällä on paljon päätösvaltaa tehdä nuorta koskevia päätöksiä ilman niiden kierrättämistä johtotason kautta. Kiitosta saa myös asiakassuhteiden pituus, jonka avulla sosiaalityöntekijä tuntee nuoret ja heidän tarpeensa. Kuviossa 14 on kuvattuna nykyisen jälkihuollon vahvuudet.

Kuvio 14. Nykyisen jälkihuollon vahvuudet

Tällä hetkellä sijaishuollon sosiaalityöntekijät jatkavat nuoren jälkihuollon työntekijänä, jolloin tieto nuoresta ja hänen tarpeistaan on kattava

Asiantuntijat nostavat jälkihuollon kehittämiskohteiksi palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden. He haluaisivat myös lisätä yhteistyötä muiden toimijoiden ja jälkihuollossa olevan nuoren perheen kanssa. Kuviossa 15 on kuvattuna nämä esiin nostetut kehittämiskohteet: yhteistyö, osallisuus, saatavuus, saavutettavuus ja keskittäminen.

Kuvio 15. Jälkihuollon kehittäminen

Yhteistyö Yhteistyötä eri palveluiden järjestäjien ja sijaishuollon kanssa tulisi kehittää. Sosiaalityöntekijät toivovat, että yhteistyö sijaishuollon ja jälkihuollon kanssa alkaisi varhaisemmassa vaiheessa, jotta nuoren kanssa ehditään laatia tarvittavat suunnitelmat yhdessä ennen sijaishuoltopaikasta poismuuttoa. Nuorta tulisi valmistella itsenäistymiseen tai sijaishuoltopaikasta poismuuttamiseen hoitamalla nuoren kanssa esimerkiksi erilaisiin hakemuksiin liittyviä asioita ajoissa. Perhehoidon osalta toivotaan tehtävän ”tukisopimuksia” perhehoitajien kanssa, sekä mahdollisuutta jatkaa jälkihuollon sijoitusta perhehoidossa.

Sijaishuoltoyksiköt voisivat aiemmin aloittaa nuoren ohjaamisen esim. hakemusten, työkkärin, opintojen hakemiseen. Myös kaikki pankkiasiat tulee olla hoidettuna ennen sijaishuollon päättymistä

Osallisuus Sosiaalityöntekijöiden mielestä jälkihuollossa tulisi myös hyödyntää nuoren perheen tai hänen perhehoitajiensa osallisuutta.

Saatavuus Sosiaalityöntekijät nostavat kehittämistarpeeksi palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden. He toivovat lisäresursseja näiden toteuttamiseksi. Sosiaalityöntekijöiden mielestä erityisesti kasvokkaisia tapaamisia nuoren ja sosiaalityöntekijän välillä tulisi olla enemmän. Huolta herättää alueellinen eriarvoisuus.

Haasteena muilla paikkakunnilla asuvat nuoret, jotka jälkihuollossa. Kuinka saadaan riittävä tuki asuinpaikkakunnalle ja millaiset mahdollisuudet sosiaalityöntekijällä on tavata kaukana asuvaa nuorta.

Saavutettavuus Saavutettavuutta Vaasassa voisi sosiaalityöntekijöiden mielestä järjestää matalan kynnyksen kohtaamispaikalla. Sosiaalityöntekijät ehdottavat myös liikkuvaa ja jalkautuvaa palvelua nuorille sekä työntekijän tavoitettavuutta eri viestintävälineiden kautta myös virastoaikojen ulkopuolella. Samalla työntekijöitä tulee kouluttaa käyttämään palveluverkostoa hyödyntääkseen sitä nuorten kanssa.

Viikonloppuisin ja iltaisin saisi ohjaaja kiinni esim. Puhelimitse

Keskittäminen Sosiaalityöntekijät kaipaavat selkeää ydintiimiä, joka vastaa jälkihuoltotyöstä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen päätutkimusongelmana oli kartoittaa nuorten ja asiantuntijoiden näkemyksiä Vaasan kaupungin jälkihuollosta, ja antaa vastausten kautta ideoita jälkihuoltotyön kehittämiseen. Tutkimuksen kautta pyrittiin saamaan nuorten ja ammattilaisten ääni kuuluviin. Tulosten perusteella saatiin vastaus päätutkimusongelmaan. Tutkijat halusivat tietää, millaisia valmiuksia nuorilla on itsenäistymiseen ja mitä he toivovat jälkihuollolta. Nuorten vastausten vastapainoksi ja vertailuksi asiantuntijoilta haluttiin ammattilaisen näkemys jälkihuollosta ja siitä, miten sitä Vaasassa toteutetaan ja miten sitä tulisi kehittää.

8.1 Sijaishuollossa olevien nuorten ja asiantuntijoiden näkemykset

16-18-vuotiaat sijaishuollossa olevat nuoret (ryhmä A) suhtautuivat itsenäistymiseen pääosin myönteisesti. Suurin osa nuorista koki tarvitsevansa jälkihuollon tukea ja oli halukkaita hyödyntämään sitä sen ollessa ajankohtaista. Myös sosiaalityöntekijöiden mielestä nuorilla on myönteinen asenne jälkihuoltoa kohtaan ja he haluavat hyödyntää sen tukea. Nuorten ja asiantuntijoiden vastauksista voi päätellä, että itsenäistyminen on jännittävä, mutta pääsääntöisesti nuorille positiivinen kokemus, johon nuoret tarvitsevat erityisesti alkuvaiheessa tukea. Sosiaalityöntekijät kokivat jälkihuollon tärkeänä osana nuoren itsenäistymisprosessia. Sosiaalityöntekijän rooli on auttaa, neuvoa ja tukea nuorta kokonaisvaltaisesti. Suurin osa jälkihuoltoon oikeutetuista nuorista on jälkihuollon piirissä, mutta haasteena ovat vaikeassa elämäntilanteessa olevat nuoret, jotka eivät hakeudu jälkihuollon piiriin. Myös muilla paikkakunnilla asuvat, jälkihuollossa olevat nuoret voi olla vaikea tavoittaa.

Sijaishuollon laatuksien mukaan lapsen tulee tuntea, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä sekä toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyessä (THL 2020 D). Nuorten vastausten perusteella suurimmalla osalla on jokin käsitys siitä, mitä jälkihuolto on. Moni vastaaja kuvaili jälkihuoltoa apuna asioiden hoidossa tai itsenäistymisen helpottamisena. Osa vastaajista ei osannut kuvailla, mitä jälkihuolto on. Lukuun ottamatta yhtä nuorta, kaikki vastaajat olivat keskustelleet jälkihuollosta yhden tai useamman henkilön, yleensä omaohjaajan tai sosiaalityöntekijän kanssa. Näin ollen

nuorilla voidaan päätellä olevan jonkin verran tietoa siitä, mitä jälkihuolto on. Lapsiasiavaltuutetun raportin (Vario ym. 2012, 35-36.) selvitysten mukaan nuorilla ei yleisesti ottaen ollut selkeää käsitystä jälkihuollosta. Heidän mielestään jälkihuolto oli lähinnä taloudellista tukea vuokran ja laskujen maksamiseen. Nuoret toivoivat tietoa, mitä muuta jälkihuolto voi heille tarjota. Tämä tutkimus on yhtenäinen lapsiasiavaltuutetun raportin kanssa: osalla nuorista ei ole selkeää käsitystä siitä, mitä jälkihuolto on. Nuoren ohjaaminen itsenäistymisasioiden, kuten eri hakemusten hoitamiseen hyvissä ajoin on sosiaalityöntekijöiden mukaan yksi sijaishuoltopaikan tehtävistä. Voidaan päätellä, että on tärkeää valmistella nuorta jälkihuoltoon keskustelemalla yleisesti siitä, mitä jälkihuolto on. Näin nuorella on valmiuksia hoitaa itsenäiseen elämään siirtymistä ja siihen liittyviä velvollisuuksia ajoissa.

Nuoret olivat oppineet sijaishuoltopaikassaan joitain arjen taitoja, kuten pyykinpesun. Vastausten perusteella nuoret ovat oppineet melko vähän eri arjen taitoja sijaishuoltopaikassaan. On kuitenkin huomioitava, että kysymys painotti sijaishuollossa opittuja taitoja, ei aiemmin esimerkiksi kotona opittuja taitoja. Lehtotien (2018) tutkimuksen mukaan nuoret eivät halunneet jälkihuollon työntekijän puuttuvan liikaa arjen järjestelyihin, kuten heidän asuntonsa siisteyteen. Myös tässä tutkimuksessa nuoret eivät toivoneet merkittävästi tukea arjen askareisiin, kuten kotitöihin. Voidaan päätellä nuorten haluavan hoitaa itse kodinhoitoon liittyvät asiat. Nuorta tulisikin jälkihuollosta keskustelemisen lisäksi valmistella itsenäistymiseen harjoittelemalla arkielämässä vaadittavia taitoja jo sijaishuollon aikana.

Kuten Hippin ja Pukkion (2016) sekä Lehtotien (2018) tutkimuksissa, myös tässä tutkimuksessa nuoret nostivat esiin yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi jälkihuollolta työntekijän antaman tuen ja ohjauksen käytännön asioiden hoitamisessa. Nuoret kaipasivat myös tukea raha-asioiden hoitamisessa ja taloudenpidossa. (Hipp, Pukkio 2016, 110-115.) Tämä tutkimus kulkee samassa linjassa edellä mainittujen tutkimusten kanssa: nuoret toivoivat yhtä paljon yhtä paljon neuvontaa ja ohjausta virallisten asioiden hoitamisessa kuin rahallista tukemista. Sijaishuollossa olevat nuoret kokivat vain vähäisesti tarvitsevansa keskustelu- tai vertaistukea. Hippin ja Pukkion (2016, 110-115) mukaan sijais- ja jälkihuollossa olevat nuoret kokivat omien

kokemuksiensa jakamisen toisten nuorten kanssa merkittäväksi asiaksi. Tässä tutkimuksessa kysyttiin sosiaalityöntekijöiltä jälkihuollon tärkeintä tukimuotoa, johon asiantuntijat vastasivat lähes kaikki jälkihuollon tukimuodot. Vastauksissa kuitenkin toistui jälkihuollon kokonaisvaltainen tuki, jossa ammattilaisten antama neuvonta ja henkinen tuki sekä taloudellinen tuki asumiseen yhdistyvät, joten voidaan päätellä jälkihuollossa keskeiseksi ammattilaisten antaman kokonaisvaltaisen tuen. Tässä tutkimuksessa sijaishuollossa olevat nuoret ilmaisivat itsenäistymiseen paljon jännittyneitä tunteita, joten voidaan päätellä ammattilaisten antaman kokonaisvaltaisen tuen, myös keskustelutuen olevan tarpeen itsenäiseen elämään siirtyessä.

8.2 Kehittäminen

Yksi opinnäytetyön aiheen valintaan vaikuttavista syistä oli esillä ollut keskustelu jälkihuollon kehittämistarpeista (STM 2019 A; Tasala 2019; Kääriälä & Manninen 2020). Tutkimusta tehdessä tutkijat huomasivat jälkihuollon kehittämistarpeen myös Vaasassa. Jälkihuollon päättäneiltä nuorilta odotettiin vastauksia jälkihuollon kehittämiseen liittyen. Valitettavasti vastaajia ei saatu tähän riittävästi, jotta varsinaisia johtopäätöksiä olisi voitu tehdä. Asiantuntijoiden antamissa vastauksissa nousi esiin useita kehittämistarpeita. Sosiaalityöntekijöiden esiin nostamista kehittämistarpeista voi päätellä, että jälkihuollon uudistamisessa keskeistä on jälkihuoltotyön tekeminen laaja-alaisemmin. Tämä tarkoittaa yhteistyön lisäämistä palveluiden järjestäjien kanssa.

Tämän tutkimuksen avulla pyrittiin osallistamaan lastensuojelun asiakkaina olevia nuoria mukaan kehittämään jälkihuoltoa ja esittämään toiveita jälkihuollon tuesta. Lastensuojelulain mukaan jälkihuollon kehittäminen vaatii lasten ja nuorten osallistamista mukaan päätöksentekoon. He ovat lastensuojelun asiakkaita ja myös päätösten välitön kohde. (L13.4.2007/417.) Nuorten vastausten perusteella voidaan päätellä, että sijaishuollossa tulisi kertoa laajemmin jälkihuollosta, mitä se on ja mitä se voi nuorelle tarjota. Vaikka suurin osa nuorista oli keskustellut jälkihuollosta yhden tai useamman ammattilaisen kanssa, he eivät nostaneet selkeästi esiin eri jälkihuollon tarjoamia mahdollisuuksia. Asiantuntijoiden vastauksissa nousi

esille tarve aloittaa nuorten ohjaaminen itsenäistymiseen liittyvissä asioissa riittävän ajoissa. Nuoren voi olla helpompi valmistautua itsenäistymiseen ja jälkihuoltoon, jos hän tietää, mitä odottaa jälkihuollolta ja tuntee työntekijät. Myös perheen ja perhehoitajien osallisuutta palvelua toteuttaessa tulisi huomioida.

Lehtotien (2018, 49-50) mukaan jälkihuollossa oleville nuorille oli tärkeää tieto saavutettavasta aikuisesta, johon voi ottaa yhteyttä tarvittaessa. Osalla Lehtotien tutkimukseen osallistuneista nuorista oli mahdollisuus soittaa lastensuojelulaitokseen, jossa he olivat olleet sijoitettuina, jos jälkihuollon työntekijää ei saanut kiinni. Tämä vaihtoehto toi nuorille turvallisuuden tunnetta. Myös tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden vastauksissa nousi jälkihuollon kehittämiskohteena esiin tavoitettavuus virastoaikojen ulkopuolella. Lisäksi sosiaalityöntekijät ehdottivat matalan kynnyksen palvelua ja kasvokkaisten kohtaamisten lisäämistä nuorten ja asiantuntijoiden välillä. Lehtotien ja tämän tutkimuksen perusteella jälkihuollon saavutettavuus on tärkeää, sillä nuorten avun tarve ei katso aikaa. Lisäksi osa nuorista saattaa olla päivät koulussa tai töissä, jolloin sosiaalityöntekijöiden tapaaminen voi olla heille haastavaa. Myös jälkihuollon päättäneen nuoren mukaan olisi ollut hyvä, että joku olisi pitänyt yhteyttä omilleen muuton alkuvaiheissa, sillä kaikki itsenäistymiseen liittyvä vastuu on nuorelle uutta. Säännöllinen yhteydenpito ja jälkihuoltotyöntekijän saavutettavuus voidaan nähdä olevan osa hyvää jälkihuoltoa.

8.3 Miten jälkihuollolla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä

Tutkimuksessa selvitettiin sitä, miten jälkihuollolla voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä. Sosiaalityöntekijöiden vastausten perusteella nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä jälkihuollon keinoin ohjauksen ja tuen, sitkeän yhteydenpidon sekä vertaistoiminnan avulla. Sosiaalityöntekijät pitivät jälkihuollon ikärajan nostoa yhtenä keskeisimmistä keinoista ehkäistä syrjäytymistä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan ikärajaa nostamalla nuorta voitaisiin tukea riittävän pitkään ja jälkihuollosta hyötyisivät myös ne nuoret, jotka hakeutuvat sen piiriin vasta vuosien kuluttua. Sosiaalityöntekijöiden mukaan myös nuoret itse ovat toivoneet saavansa jälkihuoltoa pidempään. Nuorten suunnalta tapahtuva yhteydenpito ammattilaisiin jälkihuollon päätyttyä voi osaltaan kertoa tarpeesta pidempiaikaiselle jälkihuollon tuelle.

Etäisyyden ottaminen ja oman paikan etsiminen kuuluvat nuoren normaaliin kehitykseen (Nurmi 1997). Nuoren osallistaminen voi olla haastavaa, jos nuori ei itse halua osallistua. Sosiaalityöntekijöiden mukaan esimerkiksi vaikea päihdeongelma voi olla syynä siihen, ettei nuori halua vastaanottaa jälkihuoltoa. Jälkihuollon ikärajan nosto mahdollistaa näiden nuorten auttamisen, kun heillä on mahdollisuus haakeutua tuen piiriin vielä myöhemmin. Ikärajan nosto oli kaivattu ja tarpeellinen uudistus jälkihuoltotyössä. Se takaa juuri niille nuorille mahdollisuuden ottaa apua vastaan myöhemmin, jotka haluavat itsenäistymisvaiheessa ottaa etäisyyttä lastensuojeluun tai muihin viranomaisiin. Nuori saattaa huomata avun tarpeensa vasta itsenäistymisen ensihuuman hälvettyä.

Tässä tutkimuksessa syrjäytyminen määriteltiin yhteiskunnallisten järjestelmien, kuten työvoiman tai koulutuksen ulkopuolelle jäämisenä ja sen hyvinvointivointivaikutuksiin. (THL 2020 C.) Lastensuojelun keskusliiton (2018) mukaan moni sijoitettu nuori on syrjäytymisvaarassa, sillä hänellä on todennäköisesti elämässään muita enemmän riskitekijöitä kuten ongelmien ylisukupolvisuutta, päihteiden käyttöä ja epävakaita perheoloja. Jälkihuollon päättäneen kokemuksen mukaan jälkihuolto oli ollut kiitettävää, eikä kokemuksia tai merkkejä syrjäytymisestä vastauksen perusteella ilmennyt. Hän oli saanut apua askel askeleelta ja pystynyt jälkihuollon turvin rakentamaan elämäänsä. Vastaajalla olivat tulevaisuuden suunnitelmat selkeät jälkihuollon päättäessä. Jälkihuollon päättäneen vastaajan ja sosiaalityöntekijöiden vastauksen perusteella voidaan päätellä, että yhteydenpidolla on merkitystä jälkihuollossa syrjäytymisen ehkäisemisessä.

8.4 Kokemukset jälkihuollosta

Tutkimuksen avulla pyrittiin selvittämään nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Huomioitavaa on, että tutkimukseen saatiin ainoastaan yhden nuoren näkemys. Tämän nuoren kokemus otettiin kuitenkin mukaan tutkimukseen antamaan sille lisäarvoa tuomalla jälkihuollon päättäneen näkökulmaa esiin. Jälkihuollon päättäneen kokemus saamastaan jälkihuollosta oli pääosin positiivinen, ja se oli tukenut häntä esimerkiksi opiskeluissa. Haastavaa oli ollut se, että sijaishuoltopaikassa olevia ihmisiä ei enää nähnyt totuttuun tapaan.

Varion ym. (2012, 35-36.) selvitysten mukaan nuoret kaipasivat sijaishuollon päätyttyä sosiaalista ja henkistä tukea, ja he pohtivat sitä kuka on huostaanoton päättymisen jälkeen heidän elämässään pysyvä aikuinen. Jälkihuollon päättänyt nuori nosti tässä tutkimuksessa esiin yhteydenpidon merkityksen jälkihuollossa, omilleen muuton alkuvaiheessa. Yhden vastauksen perusteella ei voida kuitenkaan katsoa laajemmin jälkihuollon päättäneiden nuorten elämäntilanteita. Tässä tutkimuksessa jäi saamatta tietoa siitä, miten muut jälkihuollon päättäneet nuoret voivat. Pohdittavaksi jää, onko heidän elämässään havaittavissa esimerkiksi syrjäytymistä tai sen vaaraa, johon monella sijoitetulla nuorella voi olla riski (Lastensuojelun keskusliitto 2018).

8.5 Keskeisimmät johtopäätökset

Tähän kappaleeseen on koottuna tutkimuksesta tehtyjä keskeisiä johtopäätöksiä.

1. Nuoret kokevat itsenäistymisen ja jälkihuollon pääsääntöisesti positiivisena asiana. Heillä on jonkin verran tietämystä siitä, mitä jälkihuolto on.
2. Siirtyminen laitoksesta itsenäiseen elämään on nuorille iso muutos, johon he tarvitsevat jälkihuollon tukea. Nuoret kaipaavat erityisesti ohjausta ja neuvontaa virallisten asioiden hoidossa sekä taloudellista tukea.
3. Jälkihuollon ja sijaishuollon yhteistyötä tulisi kehittää. Sijaishuoltoyksiköiden tulisi valmistella nuorta itsenäistymiseen hyvissä ajoin keskustelemalla jälkihuollosta, harjoittelemalla arjen taitoja ja ohjaamalla itsenäistymiseen liittyvien asioiden hoitoon.
4. Jälkihuollossa tarvitaan yhtenäinen organisaatio, jolla on selkeä työnjako. Keskeisimpiä kehittämistarpeita ovat yhteistyön kehittäminen eri toimijoiden kanssa ja saavutettavuuden lisääminen esimerkiksi jalkautuvan työn avulla.
5. Ikärajan nosto on tärkeä ja kaivattu uudistus ja yksi keskeisimmistä keinoista ehkäistä syrjäytymistä. Nuoria voidaan auttaa lakimuutoksen myötä pidempään. Myös yhteydenpito nuoreen ja jälkihuollon saavutettavuus voivat osaltaan ehkäistä syrjäytymistä.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli haastava, mutta ennen kaikkea mielenkiintoinen prosessi. Työn tekeminen oli ajoittain arvaamatonta, sillä alkuperäiset suunnitelmat muuttuivat hieman matkan varrella. Kaiken kaikkiaan oli kuitenkin antoisaa tutustua jälkihuoltoon monipuolisesti niin paikallisella kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Toivomme, että tutkimustulokset antavat toimeksiantajallemme aineistoa jälkihuollon kehittämiseen. Tutkimuksemme tekee mielenkiintoiseksi erityisesti nuorten näkemysten huomioiminen. Toivomme myös, että saimme opinnäytetyön kautta viritettyä nuorissa ajatuksia jälkihuoltoa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia kohtaan. Tutkimuksen yhtenä teemana oli syrjäytyminen. Toivomme opinnäytetyön valottavan lukijalle jälkihuoltoa syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta ja synnyttävän keskustelua siitä, miksi laadukas jälkihuolto on tärkeää ja kannattavaa.

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvältä tutkimukselta edellytetään tutkimuksenteossa noudatettavaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkijat noudattavat tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, eli rehellisyyttä, yleistä tarkkuutta ja huolellisuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen ja tulosten arvioinnissa. Tutkijoiden on sovellettava eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmiä ja toteuttaa tieteelliseen tietoon liittyvää avoimuutta tutkimustuloksia julkaistaessa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös tutkimuksen suunnittelu, raportointi ja toteutus yksityiskohtaisella ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 23-24.)

Tutkimuksessa yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa ihmisen on oikeutta määrittää se, mitä tietojaan he tutkimuskäyttöön antavat. Tutkimustekstejä ei myöskään saa kirjoittaa niin, että yksittäiset tutkittavat olisivat niistä tunnistettavissa. Tietosuoja tarkoittaa ihmisten yksityisyyden kunnioittamista ja suojelemista, mikä perustuu oikeudellisiin säädöksiin ja toimintaperiaatteisiin. Tutkijan velvollisuutena on noudattaa tietosuojalainsäädäntöä.

Luottamuksellisuus tutkimusaineistosta puhuttaessa viittaa yksittäisiä ihmisiä koskeviin tietoihin ja näiden tietojen käytöstä annettuihin lupauksiin. Lupaukset aineiston käyttötavoista ja -ajasta, käyttäjistä ja muokkaustavasta ja säilyttämisestä annetaan tutkittaville tehtäessä sopimusta tutkimukseen osallistumisesta. Luottamus tutkimusaineiston yhteydessä on ensisijaisesti sitä, että tutkittava voi luottaa siihen, että aineistoa käytetään, käsitellään ja säilytetään kuten on sovittu. (Kuula 2006, 64.)

Plagiointi eli luvaton lainaaminen on toisen tekijän idean tai tutkimustulosten esittämistä omanaan. Plagiointi on aina hyvien tieteellisten käytänteiden vastaista. Plagiointi ilmenee lähdeviitteen puuttumisena tai epämääräisenä viittaamisena. (Hirsjärvi ym. 2007, 118.) Opinnäytetyössä lähdeviitteet on tarkasti merkitty eikä lähdetietoa ole esitetty omana.

Tutkimusteksti muodostuu tutkijan tulkinnasta tietystä aineistosta ja tietyistä lähteistä. Tutkijan on noudatettava työssään menetelmällistä ja kielellistä objektiivisuutta. Tutkimuksen toistettavuus tutkijasta riippumasta on yksi menetelmällisen objektiivisuuden kriteereistä. Objektiivisuuteen kuuluu lähteiden huolellinen valinta sekä aineiston esittäminen rehellisesti huolimatta tutkijan omista odotuksista tai käsityksistä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 292-293.)

Kysely lähetettiin kaikille kriteerit täyttävälle asiakkaille, jolloin yhteistyökumppani ei esimerkiksi voinut valikoida vastaajia ja siten vaikuttaa tutkimustulokseen. Tällöin tutkimus on objektiivinen ja luotettava. Tutkittavien yksityisyyttä kunnioitettiin tutkimuksessa oikeudella vastata kyselyyn nimettömänä. Tutkimusta tehdessä tutkimuksen tekijät eivät myöskään saaneet kyselyyn osallistuneiden henkilötietoja tai puhelinnumeroita. Kyselylinkki lähetettiin yhteistyökumppanin toimesta kriteerit täyttävälle asiakkaille, jotka saivat vastata kyselyyn halutessaan. Vastaukset olivat vain tutkimuksen tekijöiden nähtävillä, näin ollen yhteistyökumppani ei voinut nähdä entisten tai nykyisten asiakkaidensa vastauksia, jolloin anonymitteetti säilyi.

Tutkimusaineistoon liittyvän luottamuksen säilyttämiseksi tutkimuksessa, kohde-ryhmille laitettiin kyselyn mukana saatekirjeet (liitteet 2 ja 3), joissa kerrottiin muun muassa mihin tarkoitukseen heidän vastauksiaan käytetään ja ketkä niitä käsittelevät. Tutkimukseen osallistuminen oli vastaajille vapaaehtoista. Opinnäytetyössä lähdeviitteet on tarkasti merkitty eikä lähdetietoa ole esitetty omana. Läpinäkyvyyden ja tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi opinnäytetyömme lähetettiin ennen julkaisua Kustaan ja Mäntykodin esimiehille, tutkimukseen osallistuneille asiantuntijoille sekä tutkimusluvan myöntäneelle tulosaluejohtajalle luettavaksi ja tarkistettavaksi.

Tehtäessä tutkimusta alaikäisistä, on yksityisyyden turvaaminen erityisen tärkeää ja lapsen huoltajilta vaaditaan lupa. Tässä tutkimuksessa suurin osa kyselyyn vastanneista oli lastensuojelun asiakkaita, mikä luo erityisen tarkat kriteerit yksityisyyden turvaamiseksi. Kuten Hirsjärvi ym. (2013, 195) toteavat kyselystä aineistonkeruun menetelmänä, ei voi varmuudella sanoa, kuinka huolellisesti kyselyn vastaajat ovat täyttäneet kyselyn ja kuinka vakavasti he ovat siihen suhtautuneet. Kato vastauksissa tai väärinymmärrykset ovat kyselyissä yleisiä. Ei voida myöskään tietää, kuinka huolellisesti sijaishuollossa olevat nuoret täyttivät kyselylomakkeen. Vastaaminen oli vapaaehtoista, mutta sijaishuollon työntekijöitä pyydettiin kannustamaan nuoria vastaamaan, mikä saattoi aiheuttaa huoletonta vastaamista ja heikentää tulosten luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuutta jälkihuollon päättäneiden nuorten kohdalla vähentää heidän kyselynsä pieni vastausten määrä. Tutkijat eivät voineet yleistää yhtä vastausta.

9.2 Opinnäytetyöprosessi ja oma oppiminen

Idea opinnäytetyön tekemisestä Kustaan nuorisokodille syntyi syksyllä 2019. Kustaan nuorisokoti oli meille molemmille entuudestaan tuttu keikkatyöpaikana, joten päätimme yhdistää voimamme opinnäytetyön tekemisessä. Ehdotimme jälkihuoltoa aiheena Kustaan nuorisokodille, joka tarttui ehdotukseemme. Yhteis-

työhön ehdotettiin mukaan Vaasan kaupungin toista lastensuojeluyksikköä, perhetukikeskus Mäntykotia. Jatkojalostimme aihetta ja aloitimme kirjoittamisen keväällä 2020.

Teoriaosuuden kirjoittaminen oli melko vaivatonta ja mielenkiintoista, sillä aihepiireistä löytyi hyvin tietoa. Tehtäväksemme jäi tiivistää opinnäytetyön kannalta merkityksellinen tieto. Ainoastaan aiempia aihepiirin tutkimuksia oli haastava löytää, mikä toisaalta osoitti meille aiheen tutkimisen tärkeyden. Opinnäytetyötä tehdessä opimme paljon uutta jälkihuollosta, ja koimme että jopa lastensuojelun kentällä jälkihuolto on vielä hieman vierasta. Tämä on yksi syy, miksi tutkimukset ja yleinen keskustelu aiheen ympärillä on tärkeää.

Tutkimuksessa alkuperäisenä tarkoituksena oli suorittaa kaksi erillistä kyselyä: sijaishuollossa oleville nuorille (A-ryhmä) sekä jälkihuollon päättäneille nuorille (B-ryhmä). Jalostaessamme aihetta halusimme vertailuksi ja vastapainoksi asiantuntijoina toimivien sosiaalityöntekijöiden haastattelun. Tavoittelimme kaikkien A-ryhmään kuuluvien nuorten vastausta, sillä otanta oli niin pieni. Jälkihuollon päättäneiden kyselyn vastauksissa oli katoa, minkä vuoksi tutkimusasetelmaa jouduttiin muuttaa painottumaan sijaishuollossa olevien nuorten vastauksiin. Tutkimuksen tekijöillä ei ole tiedossa tarkkaa lukumäärää siitä, kuinka monta nuorta B-ryhmään olisi kuulunut. Lähettäminen jouduttiin delegoimaan yhteistyökumppanille ja nuorten entisille sosiaalityöntekijöille vastaajien yksityisyyden turvaamiseksi. Ymmärrettävästi sosiaalityöntekijöillä on kuitenkin rajalliset resurssit, joten kyselyitä saatiin lähetettyä lopulta eteenpäin vain vähäinen, oletettua pienempi määrä. Asiantuntijahaastattelu jouduttiin koronaepidemiasta aiheutuneiden rajoitusten vuoksi muuttamaan kyselymuotoon.

Ajattelimme kyselyn menetelmänä saavuttavan nuoret vastaajat hyvin. Kyselyä käyttämällä pystyttiin myös turvaamaan alaikäisten lastensuojelun asiakkaiden anonymiteetti. Pyrimme tekemään kyselyihin ja haastatteluun vastaamisen mahdollisimman helpoksi, sillä osasimme odottaa, että nuoret kohderyhmänä tutkimuksessa on haastava ja asiantuntijoilla on omat työkiireensä. Nuorten ja asiantuntijoi-

den kasvokkainen haastattelu olisi todennäköisesti antanut syvällisempää tietoa aiheesta kuin kyselymenetelmä. Kyselyä käytettäessä nuorten näkemys jälkihuollosta jäi hieman pinnallisemmaksi kartoitukseksi. Asiantuntijoiden haastattelu toteutettiin kirjallisena, jolloin saatiin ainoastaan vastaajien yhdessä kootut vastaukset. Kirjallisena saadut vastaukset kuitenkin helpottivat työtämme. Samalla voimme luottaa vastaajien tarkistaneen vastauksensa. Meillä ei ollut kuitenkaan mahdollisuutta havainnoida tapahtumahetkellä kunkin haastateltavan olemusta ja yksilöllisiä näkemyksiä tai esittää tarkentavia kysymyksiä. Asiantuntijat toivoivat esimerkiksi perhehoitajien ja perheiden osallisuuden lisäämistä ja kertoivat jälkihuollossa meneillään olevasta kehittämistyöstä, mutta eivät avanneet enempää, miten näitä voitaisiin kehittää. Analyysin tekeminen oli myös haastavaa, sillä vastaukset olivat valmiiksi todella pelkistettyjä ja sisälsivät paljon ammattisanastoa kuten ”tuki”, jolla voidaan tarkoittaa monta asiaa. Sana ”tuki” myös toistui monessa eri kohdassa, jolloin oli vaikea päätellä, millaista tukea milloinkin tarkoitettiin.

Opinnäytetyöprosessissamme kärsivällisyys ja joustaminen olivat tärkeää, sillä koronaepidemia, aikataulujen yhteensovittaminen sekä suunnitelmissamme tapahtuneet muutokset aiheuttivat haasteita. Tutkijoina meidän täytyi myös luottaa siihen, että yhteistyökumppaneilla on halu ja mahdollisuus auttaa tutkimuksen tekemisessä. Tutkimusta aloittaessa emme olleet tietoisia siitä, että tehdessä tutkimusta alaikäisistä lastensuojelun asiakkaista vaaditaan nuoren vanhemmilta kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Ainoastaan sijaishuoltopaikasta tai nuoren sosiaalityöntekijältä saatu lupa ei riittänyt. Jouduimme kesken opinnäytetyöprosessin lähestymään vanhempia saatekirjeellä, ja varaamaan aikaa saatekirjeen lähettämiseen ja luvan vastaanottamiseen. Tässä jouduimme myös turvautumaan yhteistyökumppanin apuun, sillä meillä ei ollut lupaa nuorten vanhempien yhteystietoihin. Tämä osoitti meille, miten monivaiheista tutkimuksen tekeminen on, ja miten tärkeää on turvata erityisesti alaikäisten vastaajien yksityisyys. Yhteistyökumppanin tarkkuus yksityisyyden turvaamisessa osoitti meille, miten lastensuojelussa asiat tehdään harkiten ja lapsen etua ajatellen.

Opimme huolellisuuden merkityksen koko opinnäytetyön aikana, sillä jouduimme täsmentämään ja korjaamaan ristiriitoja tekstissä. Analyysia tehdessä huomasimme

myös, miten tärkeää on miettiä tarkkaan kysymysten asettelua: mitä, miten ja miksi kysytään. Esimerkiksi asiantuntijahaastattelussa (liite 4) kysymykset 10 ja 12 ovat hyvin samankaltaisia. Olisimme voineet jättää toisen kysymyksistä pois tai muotoilla kysymyksen tarkemmin. Nuoret eivät valitettavasti käyttäneet mahdollisuutta vastata avoimiin kohtiin, jotta nuorilta olisi saatu syvällisempiä vastauksia, mitä he jälkihuollolta toivovat. Tarkemmalla kysymysten asettelulla olisimme voineet kysyä nuorilta esimerkiksi jälkihuollon tuen eri muodoista, sillä huomasimme ettemme kysyneet nuorilta tarkemmin esimerkiksi asumisjärjestelyistä. Toisaalta liian laaja kysymysten ja vastausvaihtoehtojen määrä olisi saattanut aiheuttaa huolimattomuutta vastaamisessa.

Opinnäytetyön tekeminen yhdessä mahdollisti opinnäytetyön laajuuden. Saimme toisiltamme tukea haastavissa tilanteissa ja työnjaosta oli helppo sopia. Olemme monista haasteista huolimatta tyytyväisiä opinnäytetöihömme. Saimme asiantuntijoilta ja nuorilta arvokasta tietoa ja olemme tyytyväisiä siitä, että valitsimme opinnäytetöihin sekä asiantuntijoiden että nuorten näkökulman. Positiivinen yllätys tutkimuksessamme oli sijaishuollon nuorten korkea vastausprosentti. Jälkihuollon päättäneiden nuorten osuuden jääminen vaillinaiseksi kuitenkin harmittaa, sillä heidän vastauksistaan olisimme saaneet arvokasta tietoa jälkihuollon kokemuksista.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssien (Tamk 2020) osalta tässä opinnäytetyössä painottuivat erityisesti kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä eettinen osaaminen. Kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kautta pohdimme ja selvitimme jälkihuollon roolia muun muassa epätasa-arvon ja huonosuorituksen ylläpitäjänä. Kansallisiin rakenteisiin liittyvät sijais- ja jälkihuollon laadukkuus olivat opinnäytetyössämme esiin nousseita teemoja. Kompetenssien mukaan sosionomi kykenee puolustamaan haavoittuvassa asemassa olevien ja vaiennettujen ihmisten etuja. Opinnäytetyössä oli pyrkimyksenä saada lastensuojelun nykyisten ja entisten asiakkaiden ääntä kuuluviin kysymällä heidän toiveistaan ja kokemuksistaan.

Kuten sosionomin kompetenssit (Tamk 2020) linjaavat, pyrimme myös tuomaan poliittiseen päätöksentekoon ja vastuullisille toimijoille tietoa kohtuuttomista elämäntilanteista selvittämällä jälkihuollon päättäneiden kokemuksia. Tästä emme vaalitettavasti saaneet kovin laajaa tietoa. Sosionomin eettisen osaamisen kompetenssien (Tamk 2020) mukaisesti pyrimme opinnäytetyön kautta lisäämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ottamalla tutkimuksen kohteeksi jälkihuollon laadukkuus. Koska lastensuojelun asiakkaat voivat olla omien taustojensa vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa, pyrimme kompetenssien mukaisesti asettumaan heidän puolelleen tuomalla heidän näkemyksiään esiin tämän tutkimuksen avulla.

9.3 Mitä jäimme pohtimaan

Jäimme pohtimaan, miksi jälkihuollon päättäneiltä nuorilta ei saatu enempää vastauksia. Kokivatko nuoret tutkimukseen osallistumisen tarpeettomaksi tai ettei heidän vastauksillaan ole painoarvoa. Kertooko vastaamatta jättäminen nuorten luottamuksen puutteesta omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa, lastensuojeluun tai viranomaisiin? Saaren (STM 2019 A, 11) työryhmän raportissa Sosiaali- ja terveysministeriölle todetaan, että jälkihuollon toteuttamisessa on valtakunnallisia eroja ja järjestelmä on voinut jättää nuoria jopa heitteille. Nuoria on voitu pompotella sijaispaikasta toiseen, jolloin nuoret ovat menettäneet luottamuksen viranomaisiin eivätkä kykene ottamaan apua vastaan. Vastaamattomuus saattoi toki johtua inhimillisestä unohduksesta tai ettei nuori ollut huomannut saaneensa kyselyä. Kyselyihin liittyy yleisesti katoa, mikä voi selittää vastaamattomuutta. Jäimme kuitenkin pohtimaan, mitä näille nuorille kuuluu. Kyselyyn vastaaminen oli tehty helpoksi ja osallistujia lähestyttiin viestisovelluksen kautta siksi, että sen oletettiin saavuttavan vastaajat hyvin. Kysymmekin: Miten nämä nuoret voidaan tavoittaa?

Nuoret tutkimuksen kohderyhmänä on haastava. Vastaajat eivät välttämättä koe tutkimusta tärkeäksi tai vastaamista mielekkääksi. Kuten Törrönen ja Sharpe (2016, 286-288) toteavat, nuorten osallistuminen tutkimukseen on haastavaa lainsäädännön ja eri rajoitusten vuoksi. Tämä hidastaa nuorten osallisuutta tutkimuksessa. Nuorten osallisuus päätöksenteossa oli yksi peruseriaatteistamme tutkimusta teh-

dessä. Mielestämme tämän tutkimuksen yksi hienouksista on juuri se, että tutkimukseen osallistuivat myös vielä sijaishuollossa olevat nuoret. Heidän vastauksensa perustuvat ennako-oletuksiin, mikä luo juuri tälle tutkimukselle oman painoarvonsa. Mitä nuoret ajattelevat jälkihuollosta ja mitä juuri heidän kanssaan voidaan tehdä toisin?

9.4 Kehitysideat

Jälkihuollon kehittäminen vaatii aiempaa luovempia ratkaisuja, sillä ympäröivä yhteiskunta muuttuu jatkuvasti ja nopeasti, kuten koronaepidemia on osoittanut. Jälkihuoltotyön tulisi olla joustavaa, jolloin työntekijöiden olisi helppo jalkautua nuorten pariin ja olla nuorten tavoitettavissa myös virastoaikojen ulkopuolella. Nuori saattaa tarvita tukea arjessaan juuri koulun tai työn ulkopuolella, jolloin esimerkiksi hyvät digitaaliset palvelut ovat hyödyllisiä. Jälkihuollon nuorille voitaisiin ottaa käyttöön oma matalan kynnyksen chat –palvelu, esimerkiksi Sos-lapsikylän kehittämä Ylitse MentorApp, johon he voivat ottaa yhteyttä erityisesti virasto-aikojen ulkopuolella. Vastaavasti nuorilla voisi olla käytössään sovellus, josta he löytäisivät tärkeimmät yhteystiedot esimerkiksi oman kuntansa palveluihin ja heidän päivystäviin chat –palveluihin. Nämä eivät kuitenkaan korvaa kasvokkain tehtävää työtä.

Mielestämme jälkihuollon kehittämistyöhön tulisi osallistaa myös jälkihuollon yhteistyökumppanit. Esimerkiksi opetustoimi voisi auttaa räätälöimään nuoren opinnot tilanteen vaatimalla tavalla. Muutosta sijaishuollosta jälkihuoltoon voisi porrastaa esimerkiksi niin, että sijaishuollon omaohjaaja pitää nuoreen yhteyttä vuoden ajan säännöllisesti. Vastaavasti jokaisessa sijaishuollon yksikössä yksi ohjaajista voisi vastata jälkihuollon kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja pitää nuoreen yhteyttä itsenäistymisen alkuvaiheessa, jolloin nuorella olisi siirtymävaiheessa ainakin yksi tuttu aikuinen.

Tutkimukseemme osallistunut jälkihuollon jo päättänyt nuori toivoi, että olisi saanut itsenäistymisen alkuvaiheessa enemmän tukea, kun kaikki oli vielä niin uutta ja vierasta. Jokaisen nuoren kohdalla tulisi miettiä tarkasti hänen tuen tarpeensa. Jälkihuollossa voisi hyödyntää myös tukipakettimallia, jonka runko voisi auttaa asia-

kassuunnitelman laatimisessa. Mallin avulla voidaan helpommin seurata yhteydenpitoa nuoriin. Mielestämme Vaasan tapa toteuttaa jälkihuoltoa on toimiva. Sijaishuollon sosiaalityöntekijä jatkaa nuoren sosiaalityöntekijänä myös läpi jälkihuollon. Kun sosiaalityöntekijä tuntee nuoren taustan ja tarpeet, saattaa estää nuoren putoamista palveluiden piiristä, kun nuorella säilyy tuttu aikuinen elämässään. Vastaavasti kaikki jälkihuollon tehtävät voitaisiin keskittää yhdelle tiimille, jossa useampi sosiaalityöntekijä voisi keskittyä jälkihuoltoon kokoaikaisesti. Tulevaisuudessa jälkihuollon asiakasmäärät kasvavat ikärajan nostamisen myötä, joten kestäviä ratkaisuja tulisi miettiä ajoissa. Koska tuen tarve sijaishuollon jälkeen on usein suuri, jäimme pohtimaan myös vapaaehtoisten tai ammatillisten tukihenkilöiden käyttämistä jälkihuollon nuorten tukena, kuten nuoret toivoivat Hipp ja Pukkion (2016, 110-115) selvityksissä.

Jälkihuollon kehittäminen on osaltaan tukemassa nuorten osallisuutta. Oikea-aikainen ja kohdistettu tuki kunkin nuoren tarpeisiin on tärkeää, etteivät sijaishuollosta täysi-ikäistyvät nuoret putoaisi yhteiskunnan tuen piiristä. He tarvitsevat tukea oman arjen rakentamiseen sekä opiskelu- tai työpaikan löytämiseen. Jälkihuollon ikärajan nostamisella voidaan antaa pidempiaikaista tukea sitä tarvitseville. Lakiuudistuksen myötä voidaan auttaa myös niitä nuoria, joilla avun tarve tai halu ottaa apua vastaan ilmenee vasta myöhemmin. Jälkihuoltouudistus toteutettava harkitusti ja laadukkaasti. Ainoastaan ikärajaa nostamalla ei saavuteta vaikuttavuutta vaan tarvitaan suunnitelmallisuutta ja rakenteellisia uudistuksia. Muuten ikärajan nostosta jää vain suuri lasku maksettavaksi.

9.5 Jatkotutkimusideat

Jatkotutkimusideoina tutkijat esittävät seuraavia aiheita.

1. Vertaileva tutkimus tämän tutkimuksen sijaishuollon nuorille myöhemmin. Millaisia kokemuksia tutkimukseen osallistuvilla nuorilla on jälkihuollosta ja miten heidän vastauksensa eroavat ennen jälkihuoltoa ja jälkihuollon päättyessä?
2. Sijaishuollon ja jälkihuollon välinen yhteistyö. Miten sijaishuolto ja jälkihuolto voisivat tehdä yhteistyötä, jotta nuoren itsenäiseen elämään siirtyminen menee sujuvasti?
3. Jälkihuollon ikärajan nostamisen vaikutus jälkihuollon laatuun. Miten ikärajan nosto on parantanut jälkihuollon laatua?
4. Millaisia eroja jälkihuollossa on alueellisesti tai valtakunnallisesti?
5. Jälkihuolto-opas itsenäistyvälle nuorelle

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén M. 2003. Nuoren aika. Porvoo. WSOY.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY. Porvoo.
- Eduskunta 2018. Lakialoite LA862018 vp. Lakialoite laiksi lastensuojelulain 75 §:n muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_86+2018.aspx
- Heinonen, H. 2016. Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Vastavuoroinen sosiaalityö, 243-260. Toim. Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, p., Veistilä, M. Tallinna. Gaudeamus.
- Hipp, T. & Pukkio, S. 2016. Nuorten osallisuus ja kokemustieto jälkihuollon kehittämisessä. 102-117. Teoksessa Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Toim. Saana Pukkio & Tiia Hipp. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki
- Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. 216-246. Sosiaalityön käsikirja. Toim. Kananoja, Lähteinen, Marjamäki. Tietosanoma. Helsinki.
- Jyväskylän yliopisto 2015. Laadullinen tutkimus. Viitattu 26.8.2020. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimus-strategiat/laadullinen-tutkimus>
- Jyväskylän yliopisto 2016. Teemoittelu. Aineiston analyysimenetelmät. Viitattu 26.8.2020. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.
- Kääriälä, A. & Manninen, M. 2020. Lastensuojelussa on syytä panostaa jälkihuoltoon. Mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa. Viitattu 12.9.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006611410.html>
- Lastensuojelun keskusliitto 2018. Jälkihuollon ikäraja on nostettava 25 ikävuoteen! Kannanotot ja lausunnot. Viitattu 26.8.2020. <https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/jalkihuollon-ikarajaa-on-nostettava-25-ikavuoteen/>
- Lastensuojelu.info 2019 A. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Viitattu 26.8.2020. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/lapsen-oikeuksien-yleissopimus/>

Lastensuojelu.info 2019 B. Avohuolto. Sanasto. Viitattu 26.8.2020. <https://www.lastensuojelu.info/sanasto/#avohuollon-tukitoimet>

Lastensuojelu.info 2020. Miten huostaanotto toteutetaan käytännössä. Viitattu 22.8.2020. <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/miten-huostaanotto-toteutetaan-kaytannossa/>

Lehtotie, K. 2018. Selviytyminen, syrjäytyminen ja osallisuus - Jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kokemuksia jälkihuollosta. Sosiaalityön Pro gradu- tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104869/1546434672.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

LOS 60/1991. Yleissopimus lasten oikeuksista. Viitattu 13.5.2020. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2#idp446315424

Luhtasela, L., 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntoutuksessa työtoiminnassa. Sosiaalityön lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto. Viitattu 28.8.2020. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

L11.6.1999/7316. Perustuslaki. Viitattu 26.8.2020. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 22.1.2020. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P34>
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L21.12.2016/1285. Nuorisolaki. Viitattu 22.1.2020. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>

L30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 3.2.2020. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L1P3>

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. STM:n julkaisuja 2019:8. Viitattu 25.8.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nurmi, J-E. 1997. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. toim. Näkökulmia kehityopsykologiaan – kehitys kontekstissaan. Porvoo. Wsoy.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. PS –kustannus. Jyväskylä.

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? 12-34. Toim. Era, T. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu – Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2020. Kvantifiointi. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. [https Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 22.8.2020. fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html](https://yhteiskuntatieteellinen.tietoarkisto.fi/viitattu/22.8.2020.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_3.html)

Sharpe, D. & Törrönen, M., 2016. Nuorten osallistuminen sosiaalityön tutkimukseen, 278-290. Teoksessa Vastavuoroinen sosiaalityö. Toim. Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. Tallinna. Gaudeamus.

STM 2019 A. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:43. Viitattu 12.9.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161637/STM_Rap_2019_43_Lastensuojelun_jalkihuollon_uudistamistyoryhman_loppuraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM 2019 B. Valituslupamenettely muuttuu lastensuojelussa ja jälkihuollon ikärajan noston voimaantulo täsmentyy. STM:n tiedote. Valtioneuvosto. Viitattu 4.9.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/valituslupamenettely-muuttuu-lastensuojelussa-ja-jalkihuollon-ikarajan-noston-voimaantulo-tasmentyy>

TAMK 2020. Sosiaalialan korkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 12.9.2020. https://www.tamk.fi/documents/10181/809882/SOAMK+KOMPETENS-SIT_2016.pdf/a42b7145-638f-4779-84da-e38671ab405a

Tasala, M. 2019. Jälkihuollolla itsenäiseen elämään. Artikkelit Talentian sivuilla. Viitattu 12.9.2020. <https://www.talentia-lehti.fi/jalkihuollolla-itsenaiseen-elamaan/>

THL 2018. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Viitattu 30.4.2020. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytyminen-riskitekijat

THL 2019 A. Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 26.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2019 B. Jälkihuolto. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 26.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto#mit%C3%A4%20on%20j%C3%A4lkihuolto>

THL 2020 A. Avohuollon tukitoimet. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 6.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

THL 2020 B. Sijaishuolto. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 12.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>

THL 2020 C. Nuorten syrjäytyminen. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 13.1.2020. https://thl.fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen

THL 2020 D. Sijaishuollon laatukriteerit. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 25.8.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-laatukriteerit>

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision-making and Child Participation. Bristol: Policy Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2018. Tammi. Helsinki.

UN 2020. Youth. Global Issues. Viitattu 20.1.2020. <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/youth-0/index.html>

Vaasa 2020. Sosiaalityö ja perhepalvelut. Viitattu 13.1.2020. <https://www.vaasa.fi/tietoa-vaasasta-ja-seudusta/vaasan-kaupungin-organisaatio-ja-paatoksenteko/sosiaali-ja-terveystoimi/sosiaalityo-ja-perhepalvelut/>

Vario, P., Barkman, J. Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.

Väestöliitto 2020. Nuori aikuinen. Tietoa vanhemmille. Viitattu 7.1.2020. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/kasvurauhaa/nuori-aikuinen/

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje ryhmän A nuorille

Hyvä vastaanottaja,

Teemme opinnäytetyötä Vaasan ammattikorkeakoululle yhteistyössä Kustaalan nuorisokodin ja perhetukikeskus Mäntykodin kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää nuorten toiveita Vaasan lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseen. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Kustaalan ja Mäntykodin 16-18-vuotiaat nuoret.

Sinulla on oikeus saada jälkihuoltoa sijaishuollon päätyttyä. Vastaustesi avulla jälkihuoltoa voidaan kehittää vastaamaan käyttäjien, eli sinun, tarpeitasi. Mielipiteesi on meille tärkeä! Kyselyyn vastataan anonymisti, eikä vastauksista voida tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Tulokset käsitellään luottamuksellisesti, ja aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua asianmukaisesti. Tutkimuslupa on anottu sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosaluejohtaja Erkki Penttiseltä. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Ohessa linkki kyselyyn, johon voit vastata puhelimellasi. Vastaaminen vie vain noin 10 minuuttia ajastasi. <https://e-lomake.puv.fi/elomake/lomakkeet/8552/lomake.html>

Kysely on auki kaksi viikkoa, 11.06.2020 asti, joten vastaathan mahdollisimman pian!

Kiitos osallistumisestasi!

Ystävällisin terveisin,

Hanna-Riikka & Julia, Sosiaali- ja terveysala, VAMK

Valmis työ löytyy tekijöiden nimillä osoitteesta www.theseus.fi Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan yhteystiedot: Heidi Blom, heidi.blom@vamk.fi, +358 207 663 348

Liite 2. Saatekirje ryhmän B nuorille

Hyvä vastaanottaja,

Teemme opinnäytetyötä Vaasan ammattikorkeakoululle yhteistyössä Kustaalan nuorisokodin ja perhetukikeskus Mäntykodin kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää nuorten toiveita Vaasan lastensuojelun jälkihuollon kehittämiseen. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Kustaalassa tai Mäntykodissa asuneet yli 21-vuotiaat nuoret, jotka ovat viimeisen kolmen vuoden aikana päättäneet jälkihuollon. Vastausten avulla jälkihuoltoa voidaan kehittää vastaamaan nuorten tarpeita. Mielipiteesi on meille tärkeä! Kyselyyn vastataan anonymisti, eikä vastauksista voida tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Tulokset käsitellään luottamuksellisesti, ja aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua asianmukaisesti. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Tutkimuslupa on anottu sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosaluejohtaja Erkki Penttiseltä.

Ohessa linkki kyselyyn, johon voit vastata puhelimellasi. Vastaaminen vie vain noin 10 minuuttia ajastasi. <https://e-lomake.puv.fi/elomake/lomakkeet/8553/lo-make.html>

Kysely on auki kaksi viikkoa, 16.06.2020 asti, joten vastaathan mahdollisimman pian!

Kiitos osallistumisestasi!

Ystävällisin terveisin,

Hanna-Riikka & Julia

Sosiaali- ja terveysala, VAMK

Valmis työ löytyy tekijöiden nimillä osoitteesta www.theseus.fi

Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan yhteystiedot: Heidi Blom, heidi.blom@vamk.fi, +358 207 663 348

Liite 3. Saatekirje asiantuntijoille

Hei,

Olemme Vaasan ammattikorkeakoulun kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita ja teemme yhteistyössä Kustaalan nuorisokodin ja perhetukikeskus Mäntykodin kanssa opinnäytetyötä Vaasan kaupungin lastensuojelun jälkihuollosta. Opinnäytetyön aihe koskee jälkihuollon uudistusta Vaasassa. Tarkoituksenamme on lähettää Kustaalan ja Mäntykodin nykyisille ja entisille nuorille kyselylomake koskien heidän kokemuksiaan ja kehittämisideoita aiheesta. Samalla haluaisimme saada teiltä asiantuntijoina vastauksia muutamiin meitä askarruttaviin kysymyksiin mm. Miten jälkihuolto Vaasassa toteutuu ja miten uudistus ehkäisee nuorten syrjäytymistä?

Saimme yhteystiedot Kustaalan nuorisokodilta. Mikäli mahdollista, haastattelimme mielellään teitä ryhmänä. Tarvittaessa voimme järjestää yksilöhaastattelut. Toivottavasti suostutte haastatteluun ja osallistutte näin opinnäytetyömme laadukkaampaan toteutukseen. Mikäli suostutte, voimme lähettää kysymykset ennakoon, kun olemme sopineet haastattelupäivän.

Ystävällisin terveisin ja pikaista vastaustanne odottaen,

Julia Haukipuro & Hanna-Riikka Mattila

Vaasan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyötä ohjaavan opettajan yhteystiedot:

Heidi Blom, heidi.blom@vamk.fi, +358 207 663 348

Liite 4. Kysymykset asiantuntijoille

1. Mitä apua Vaasan kaupungin lastensuojelun jälkihuolto voi tarjota nuorelle?
2. Käyttävätkö nuoret jälkihuollon palveluita? Kuinka paljon?
3. Ovatko nuoret halukkaita ottamaan vastaan jälkihuoltoa? / Millainen asenne nuorilla on yleisesti jälkihuollon palveluja kohtaan?
4. Mikä jälkihuollon tukimuoto on mielestänne tärkein?
5. Mikä merkitys mielestänne jälkihuollolla on nuoren elämään ja itsenäistymiseen?
6. Miten uusi laki jälkihuollosta vaikuttaa ja on vaikuttanut työhönne?
7. Mitä vaikutusta uudella lastensuojelun jälkihuollon ikärajan nostamisella on mielestänne? Mitä sillä voidaan saavuttaa?
8. Miten jälkihuollolla voidaan ehkäistä nuoren syrjäytymistä?
9. Ovatko nuoret itse toivoneet jälkihuollon kestävän pidempään?
10. Miten Vaasan kaupungin tulisi kehittää lastensuojelun jälkihuoltoa teidän mielestänne?
11. Miten sijaishuolto ja jälkihuolto tekevät yhteistyötä? Miten yhteistyötä voisi kehittää? Miten jälkihuoltoa voisi tuoda tutummaksi sijaishuollossa oleville/itsenäistyville nuorille?
12. Mitä kehittäisit nykyisessä jälkihuollossa?
13. Mitä hyvää on nykyisessä jälkihuollossa?

Liite 5. Kysely ryhmän A nuorille

1. Mitä arjen taitoja olet oppinut sijaishuoltopaikassasi?
 - ☐ Ruoanlaitto
 - ☐ Siivous
 - ☐ Pyykinpesu
 - ☐ Rahankäyttö
 - ☐ En osaa sanoa
 - ☐ En ole oppinut mitään arjen taitoja sijaishuoltopaikassani
 - ☐ Jotain muuta, mitä? _____
2. Kenen kanssa olet keskustellut jälkihuollosta? (Voit merkitä useamman kuin yhden kohdan)
 - ☐ Omaohjaajan
 - ☐ Muun sijaiskodin työntekijän
 - ☐ Oman vanhemman
 - ☐ Oman sosiaalityöntekijän
 - ☐ Jonkun muun kanssa
 - ☐ En ole keskustellut kenenkään kanssa jälkihuollosta
3. Kerro omin sanoin, mitä jälkihuolto on tai mitä ajattelet sen olevan?

4. Arvioitko jälkihuollolta saadun avun olevan tarpeellista? (itsenäistymistäsi ajatellen)
 - ☐ Kyllä
 - ☐ En
 - ☐ En osaa sanoa
5. Aiotko hyödyntää lastensuojelun jälkihuollon apua, kun se on ajankoh-
taista?
 - ☐ Kyllä
 - ☐ En
 - ☐ En osaa sanoa

Jos vastasit edelliseen kysymykseen 'En', voit jatkaa kysymykseen 8. Jos vastasit 'Kyllä' tai 'En osaa sanoa', jatka kysymykseen 6.

6. Kuinka kauan arvioit tarvitsevasi apua jälkihuollolta? (Voit saada jälkihuoltoa 25-vuotiaaksi asti, sijoituksesi päätyttyä)

- ☐ 0-1 vuotta
- ☐ 1-2 vuotta
- ☐ 2-3 vuotta
- ☐ 3-4 vuotta
- ☐ yli 4 vuotta
- ☐ En osaa sanoa

7. Millaista apua toivot saavasi jälkihuollolta? (Voit merkitä useamman kohdan)

- ☐ Rahallinen tuki
- ☐ Tuki omien raha-asioiden hoidossa
- ☐ Keskustelutuki
- ☐ Apu arjen askareissa (esim. kotitöissä)
- ☐ Neuvoa ja ohjaus ns. virallisten asioiden hoidossa
- ☐ Tukea koulunkäyntiin tai töihin liittyvissä asioissa
- ☐ Vertaistoiminta muiden sijoitettujen nuorten kanssa
- ☐ En osaa sanoa
- ☐ Muuta

8. Millaisia ajatuksia ja tunteita sinulla herää itsenäistymisestä?

9. Mitä muuta haluaisit sanoa?

Liite 6. Kysely ryhmän B nuorille

1. Kuinka pitkään käytit jälkihuollon apua?

- ☐ 0-1 vuotta
- ☐ 1-2 vuotta
- ☐ 2-3 vuotta
- ☐ yli 3 vuotta

2. Koitko jälkihuollolta saadun avun tarpeelliseksi?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

Jos vastasit edelliseen kohtaan “En”, kerrotko miksi jälkihuollosta ei ollut sinulle apua?

3. Mitä tukea sait jälkihuollolta?

- ☐ Mahdollisuuden itsenäiseen asumiseen
- ☐ Keskusteluapu
- ☐ Neuvonta ja ohjaus jälkihuollon työntekijältä
- ☐ Konkreettinen tuki (esim. apu kotitöissä)
- ☐ Rahallinen tuki
- ☐ En mitään näistä
- ☐ Muuta, mitä?

4. Mitä hyvää jälkihuollossa oli?

5. Koitko jotkin asiat erityisen haasteellisiksi muuttaessasi pois laitoksesta? Nimeä asiat halutessasi.

6. Auttoiko jälkihuolto näissä haasteissa?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

Jos vastasit edelliseen kysymykseen 'Ei' auttanut, miten olisi mielestäsi voinut auttaa? _____

7. Oliko jälkihuollon tuessa joitain puutteita?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

Jos vastasit 'kyllä', mitä puutteita havaitsit?

8. Miten jälkihuoltoa voisi kokemustesi perusteella kehittää?

9. Minkä arvosanan antaisit saamallesi jälkihuollolle?

- 1 Välttävä
- 2 Tyydyttävä
- 3 Hyvä
- 4 Kiitettävä
- 5 Erinomainen

Perustelut arvosanalle:

10. Mitä muuta haluaisit sanoa?

Liite 7. Jälkihuolto-infograafi nuorille

